

Nd.

13. Frumvarp til laga

[13. mál]

um váttryggingarsamninga.

(Lagt fyrir Alþingi á 73. löggjafarþingi, 1953.)

I. KAPÍTULI

Sameiginlegar reglur um allar tegundir váttrygginga.

Inngangur.

1. gr.

Lög þessi gilda um váttryggingarsamninga, sem gerðir eru við váttryggingarhlutafélög, gagnkvæm váttryggingarfélög eða önnur félög eða stofnanir, sem reka váttryggingarstarfsemi.

Lögin gilda ekki um:

- a. endurtryggingar;
- b. almannatryggingar samkvæmt l. nr. 50 7. maí 1946, sbr. l. nr. 1 12. jan. 1952 og l. nr. 38 27. febr. 1953;
- c. stríðsslysatryggingar skipshafna samkvæmt l. nr. 43 9. maí 1947, eða ófriðartryggingar sbr. l. nr. 2 21. jan. 1944;
- d. tryggingar samkvæmt l. nr. 51 27. júní 1921, l. nr. 41 27. júní 1925, l. nr. 15 7. maí 1928, l. nr. 101 30. des. 1943, sbr. l. nr. 40 15. febr. 1945, l. nr. 102, 30. des. 1943, l. nr. 103 30. des. 1943 og l. nr. 86 11. júní 1938 sbr. l. nr. 114 30. maí 1940;
- e. samninga, þar sem stéttarfélög lofa að veita meðlimum sínum bætur fyrir tjón, er þeir bíða af atvinnuleysi eða stöðvun atvinnurekstrar;
- f. samninga, þar sem vinnuveitandi heitir mönnum, er starfað hafa við atvinnurekstur hans, eftirlaunum.

2. gr.

„Félagið“ merkir í lögum þessum váttryggjanda.

„Váttryggingartaki“ merkir þann, er gert hefur samning um váttryggingu við félagið.

„Váttryggður“ merkir þann, sem kröfu á um greiðslu bóta, er til hennar kemur.

3. gr.

Ákvæði laga þessara koma því aðeins til greina, að eigi sé á annan veg áskilið berum orðum í samningi eða verði talið í honum fólgið. Þetta gildir þó ekki um þau ákvæði, er lögin sjálf berum orðum lýsa ófrávíkjanleg eða ófrávíkjanleg eru samkvæmt öðrum réttarreglum.

Rangar upplýsingar við samningsgerð.

4. gr.

Hafi váttryggingartaki, er váttryggingin var tekin, svíksamlega gefið rangar upplýsingar um atvik, er ætla mátti að skiptu máli fyrir félagið, eða leynt slíkum atvikum svíksamlega, er samningurinn ekki skuldbindandi fyrir félagið. Sama gildir, ef framkoma hans hefur að öðru leyti verið með þeim hætti, að það mundi almennt verða talið óheiðarlegt að bera samninginn fyrir sig.

5. gr.

Ef ætla má, að váttryggingartaki hafi, er váttryggingin var tekin, hvorki vitað né mátt vita, að upplýsingar, er hann gaf, voru rangar, er félagið skuldbundið svo sem engar rangar upplýsingar hefðu verið gefnar.

Sé um skaðatryggingu að ræða, getur félagið þó sagt váttryggingunni upp með 14 daga fyrirvara.

6. gr.

Hafi váttryggingartaki gefið rangar upplýsingar, er öðruvísi stendur á en segir í 4. og 5. gr., er félagið laust mála, ef ætla má, að það hefði ekki tekið á sig váttrygginguna, hefði það haft rétta vitneskju um málavexti.

Ef ætla má, að félagið hefði tekið váttrygginguna á sig, en með öðrum kjörum, ábyrgist það að þeim mun, sem það mundi hafa skuldbundið sig fyrir hið umsamda iðgjald. Ef félagið mundi hafa takmarkað ábyrgð sjálfs sín enn frekar með endurtryggingu, lækka bæturnar í hlutfalli við það.

Sé um sjónváttryggingu eða aðra flutningatryggingu að ræða, gilda ákvæði 2. mgr. ekki. Í þess stað ábyrgist félagið þá aðeins að þeim mun, sem sannað verður, að atvik þau, er rangt var skýrt frá, hafi engin áhrif haft um það, að váttryggingar- atburðurinn gerðist eða hve mikið tjónið varð.

7. gr.

Láti váttryggingartaki hjá líða að skýra frá atvikum, skiptir það engu máli um ábyrgð félagsins, nema honum hafi mátt vera það ljóst, að atvik þau, er eigi var frá skýrt, skiptu máli fyrir félagið, og meta megi það atferli stórkostlegt gáleysi af hans hálfu. Ef svo er, skal það metið sem hann hefði gefið rangar upplýsingar, sbr. 6. gr.

8. gr.

Vilji félagið bera fyrir sig eitthvert atvika þeirra, er ræðir um í 5.—7. gr., skal það, er það hefur fengið vitneskju um þau, skýra váttryggingartaka án ástæðulausrar tafar frá því, að hve miklu leyti það vill neyta réttar þess, er umræddar greinar veita því.

9. gr.

Félagið getur eigi borið það fyrir sig, að rangt hafi verið frá skýrt eða launung viðhöfð, hafi það vitað hið rétta, er váttryggingin var tekin, eða mátt vita það, né heldur, ef atvik þau, er félaginu var ókunnugt um, skiptu það eigi máli eða skipta eigi máli framar.

10. gr.

Félagið getur eigi borið fyrir sig samning, sem fer í bága við 5. gr. eða 7.—9. gr. Hafi félagið undanskilið sig ábyrgð, ef svo skyldi reynast, að upplýsingar, er annar maður en váttryggingartaki gaf því, reyndust rangar, þá hefur það eigi ríkari áhrif en það mundi hafa haft, ef váttryggingartaki sjálfur hefði gefið þær upplýsingar.

Sama gildir, ef félagið hefur lýst einhverjum atvikum í váttryggingarskirteininu, án þess að leita um þau vitneskju hjá váttryggingartaka, og það hefur áskilið sér að vera að nokkru eða öllu undanþegið ábyrgð, ef lýsing atvika þessara reyndist að vera röng.

Upphaf ábyrgðar félagsins.

11. gr.

Nú hefur váttryggingarsamningur verið gerður, en eigi á það kveðið, hvenær ábyrgð félagsins skuli hefjast, og telst hún þá hefjast, þegar félagið eða váttryggingartaki sendir frá sér orðsendingu um, að hann samþykki tilboð hins.

Orðsendingar þær, er ræðir um í 1. mgr., skulu taldar hafa verið sendar kl. 6 síðdegis, sé annað eigi sannað.

Iðgjaldið.

12. gr.

Hið fyrsta iðgjald fellur í gjalddaga þegar, er samningurinn er gerður, enda sé eigi um annan gjalddaga samið.

Eigi iðgjaldið að greiðast með fleiri greiðslum, hverri fyrir sitt tímabil, eða sé váttryggingin framlengd með samningi eða samkvæmt 84. gr., er hinn fyrsti dagur hvers tímabils gjalddagi hinna síðari iðgjalda.

13. gr.

Sé fyrsta iðgjaldið eigi greitt á réttum tíma, má félagið segja váttryggingunni upp, og fellur samningurinn þá með öllu niður, sé iðgjaldið eigi greitt innan þriggja daga. Sama gildir, sé síðara iðgjald eigi greitt innan viku eftir að félagið hefur krafist váttryggingartaka greiðslu. Þá kröfu má þó í fyrsta lagi gera viku fyrir gjalddaga.

14. gr.

Verði hið fyrsta iðgjald eigi greitt, er þess er krafist, en þá kröfu má í fyrsta lagi gera á gjalddaga, er ábyrgð félagsins lokið. Sama gildir, séu síðari iðgjöld eigi greidd innan viku frá því, að þeirra var krafist, en krefja má þeirra í fyrsta lagi viku fyrir gjalddaga.

Fyrirvarar um að ábyrgð félagsins skuli þá fyrst hefjast, er hið fyrsta iðgjald er greitt eða skirteini afhent, eru ógildir.

Meðan samningurinn er ekki með öllu fallinn úr gildi, má váttryggingataki greiða iðgjaldið, og hefst þá ábyrgð félagsins að nýju, frá því að greiðslan fór fram.

15. gr.

Nú eru liðnir 3 mánuðir frá því að greiðslu iðgjalds var krafist, og er það enn ógreitt, og fellur samningurinn þá úr gildi uppsagnarlaust, enda hafi félagið eigi byrjað lögsókn til heimtu iðgjaldsins. Ábyrgð félagsins hefst að nýju við byrjun þeirrar lögsóknar. Láti félagið lögsóknina niður falla eða leiði hún eigi til fullnustu kröfunnar, lýkur ábyrgð félagsins að nýju, og skal þá litið svo á, sem lögsóknarfresti þeim, sem getur í 1. málslíð, hafi eigi verið slitið.

16. gr.

Hafi félagið, samkvæmt ákvæðum laga þessara, sagt váttryggingarsamningnum upp til slita, áður en sá tími, er hann var gerður um, var liðinn, eða falli samningurinn úr gildi samkvæmt 15. gr., og á félagið þá rétt á iðgjaldsupphæð þeirri, er greiða hefði átt, ef váttryggingin hefði aðeins verið gerð um þann tíma, sem liðinn er.

Falli samningurinn úr gildi af öðrum ástæðum, á félagið rétt á þeim hluta iðgjaldsins, er samsvarar tímanum fram til þess, að samningurinn féll úr gildi.

17. gr.

Eigi verður, svo gilt sé, samið svo um, að greiðslufall á lúkningu iðgjalds hafi í för með sér harðari kosti fyrir váttryggingartaka eða váttryggðan en segir í 13.—15. gr. Ákvæði 2. og 3. málslíðar 13. gr. og 16. gr. gilda eigi um líftryggingar.

Ásetnings- eða vangátferli, er veldur því, að váttryggingaratburðurinn gerist.

18. gr.

Ef váttryggður verður þess valdur af ásettu ráði, að váttryggingaratburðurinn gerist, á hann enga kröfu á hendur félaginu.

Hafi hann af vangá sinni valdið því, að váttryggingaratburðurinn gerðist, og

telja má vangá hans stórkostlega eftir því, sem atvik lágu til, skal úr því skorið, hvort greiða skuli bætur og hve háar, eftir því, hversu mikil sökin er, og eftir öðrum atvikum. Þegar um er að ræða líftryggingar eða ábyrgðartryggingar, ber félagið þó fulla ábyrgð.

19. gr.

Ákvæðum 18. gr. um brottfall eða takmörkun ábyrgðar félagsins, skal þó eigi beitt, er váttryggður var yngri en 15 ára eða gat eigi hegðað sér skynsamlega vegna geðveiki, andlegs vanþroska, geðtruflana um stundarsakir eða annars þess konar ástands.

Sama gildir, ef verknaður sá, er leiðir til þess, að váttryggingaratburðurinn gerist, er unninn í því skyni, að varna því að tjón verði á mönnum eða eignum, og með þeim atvikum, að hann verði talinn réttmætur.

20. gr.

Eigi verður, svo gilt sé, samið svo um, að félagið skuli laust úr ábyrgð, er því, að váttryggingaratburðurinn gerðist, hefur verið valdið af vangá, er ekki verður talin stórkostleg. Ákvæði þetta er því þó eigi til fyrirstöðu, að samið sé um það, bæði að félagið skuli leyst úr ábyrgð, er váttryggður hefur valdið váttryggingaratburðinum í öläði, er honum verður sjálfum gefin sök á, og að félagið megi draga allt að 5% frá bótunum, er váttryggingaratburðurinn stafar frá vangá, sem eigi verður talin stórkostleg.

Skyldur váttryggðs, er váttryggingaratburðinn ber að höndum.

21. gr.

Þegar váttryggingaratburðurinn hefur gerzt, skal váttryggður þegar í stað skýra félaginu frá því, ef hann ætlar að hafa uppi kröfur á hendur því vegna hans.

Vanræki váttryggður þetta, ber félagið ekki frekari ábyrgð en það mundi hafa borið, ef slík tilkynning hefði verið gefin. Ef líkur eru að því leiddar, að félagið hafi vegna þessarar vanrækslu misst af tækifæri til að leiða sönnur að atvikum, sem mundu hafa leitt til þess, að ábyrgð þess hefði fallið niður eða orðið minni en ella, skal úr því skorið, með hliðsjón af atvikum málsins, hvort bætur skuli greiða, og ef svo er, hve háar.

Ef svo er um samið, að váttryggður skuli skýra frá atburðum, sem félagið ábyrgist afleiðingar af, enda þótt þær afleiðingar séu enn eigi komnar í ljós, gilda ákvæði þau, sem sett eru hér að framan, eftir því sem við á.

Eigi verður svo gilt sé samið um það, að vanræksla váttryggðs eða annarra á því að gefa félaginu tilkynningu svo sem hér var sagt, skuli hafa meiri afleiðingar en nú var um mælt.

22. gr.

Hafi váttryggður uppi kröfur á hendur félaginu, er honum skylt að veita því allar þær upplýsingar, er honum er unnt að veita, um atvik, er máli kunna að skipta, er dæma skal um váttryggingaratburðinn, eða er ákveða skal fjárhæð þá, er félaginu ber að greiða, eða endurgreiðslukröfur þær, er félagið kynni að eiga á hendur öðrum mönnum.

Vanræki váttryggður að gefa þessar upplýsingar, hefur það þau áhrif, sem segir í 2. mgr. 21. gr.

23. gr.

Ef svo er um samið, að váttryggður, er sviksamlega skýrir frá eða leynir atvikum, er skipta máli, þegar dæma skal um ábyrgð félagsins, skuli glata rétti þeim til bóta, er hann ella hefði átt, getur dómur, með hliðsjón af atvikunum, er svikunum var beitt, ákveðið, að bætur skuli greiða að nokkru eða öllu leyti þrátt fyrir samningsákvæði þetta.

Nú hafa upplýsingar verið gefnar eða vanrækt hefur verið að gefa þær, en hvorugt hefur þetta verið gert í sviksamlegum tilgangi, og hefur það þá eigi önnur áhrif en segir í 2. mgr. 21. gr., þótt á annan veg sé um samið.

Greiðsluskylda félagsins.

24. gr.

Krefja má um greiðslu bóta 14 dögum eftir að félagið átti þess kost að afla þeirra upplýsinga, er þörf var á til þess að meta váttryggingaratburðinn og ákveða upphæð bótanna.

Ef augljóst er orðið, áður en endanleg ákvörðun bótanna getur átt sér stað, að félaginu beri að minnsta kosti að greiða nokkurn hluta upphæðar þeirrar, er það er krafist um, má krefjast greiðslu á þeim hluta hennar samkvæmt reglum þeim, sem settar eru í 1. mgr. þessarar gr.

Félagið skal greiða vexti af fjárhæðinni frá gjalddaga, er séu 1% p. a. lægri en vixilvextir Landsbankans.

Eigi verður, svo gilt sé, samið svo um, að gjalddagi bótanna skuli háður ákvörðun félagsins eða því, að það hafi verið skyldað til greiðslu með dómi.

Aðgangsréttur félagsins.

25. gr.

Ef einhver er skaðabótaskyldur við váttryggðan fyrir atvik, er váttryggingin tekur til, þá öðlast félagið rétt váttryggðs á hendur honum, að svo miklu leyti sem það hefur greitt váttryggðum bætur. Ef þriðji maður hefur valdið tjóninu af vangá, er eigi verður talin stórkostleg, eða sé ábyrgð hans eingöngu byggð á reglum um ábyrgð vinnuveitanda á skaðaverkum starfsmanna hans, má lækka skaðabótaábyrgð hans eða fella hana niður eftir atvikum.

Sé um líftryggingu, slysa- eða sjúkratryggingu að ræða, á félagið enga kröfu á hendur þeim, er valdur varð að því, að váttryggingaratburðurinn gerðist. Þegar um þessar tryggingar er að ræða, hefur það og engin áhrif á kröfur váttryggðs, hvort heldur er gegn félaginu eða þeim, sem tjóninu hefur valdið, þótt hann hafi þegar fengið greiddar bætur hjá hinum. Ákvæðum 1. mgr. skal þó beitt um slysa- og sjúkratryggingar, að svo miklu leyti sem greiðsla félagsins er raunveruleg skaðabót.

Félagið getur eigi áskilið sér að öðlast rétt váttryggðs gegn þriðja manni í rýmra mæli en hér að framan segir.

Fjárprot félagsins og váttryggingartaka.

26. gr.

Ef bú félagsins er tekið til gjaldprotaskipta, má váttryggingartaki rifta samningnum. Geri hann það ekki, fellur samningurinn þó úr gildi þrem mánuðum eftir að gjaldprotaskiptin voru auglýst.

Komi það í ljós við fjárnámserð, að félagið skorti fé til að greiða skuldir sínar, eða hafi það stöðvað greiðslur sínar eða reynist fjárhag þess með öðrum hætti þannig varið að ætla megi, að það geti ekki fullnægt skuldbindingum sínum, má váttryggingartaki rifta samningnum, ef félagið setur eigi þegar í stað, er hann krefst þess, nægilega tryggingu fyrir efndum sínum.

Þegar váttryggingarsamningi er rift samkvæmt framangreindum ákvæðum, getur váttryggingartaki krafist bóta fyrir tjón það, er hann bíður við það að váttryggingunni lýkur.

27. gr.

Missi félagið rétt til að stunda váttryggingarstarfsemi hér á landi, má váttryggingartaki rifta samningnum. Sama gildir, sé félagið sameinað öðru félagi eða afhendi það öðru félagi fjármuni sína í heild sinni.

Ef efnt er til frjálsra skuldaskila félagsins, fellur váttryggingarsamningurinn niður, þegar ár er liðið frá upphafi skuldaskilanna. Innan þess tíma má váttryggingartaki rifta samningnum, ef félagið setur eigi þegar í stað, er hann krefst þess, nægilega tryggingu fyrir efndum sínum.

Ákvæði 3. mgr. 26. gr. koma hér til greina, eftir því sem við á.

28. gr.

Verði bú váttryggingartaka tekið til gjaldprotaskipta, eða boði hann til nauðasamninga án gjaldprotaskipta, þá hefur það, enda þótt öðru vísi sé um samið, engin áhrif á váttryggingarsamninginn önnur en þau, er leiða af almennum reglum laganna. Þegar um skaðatryggingu er að ræða, má félagið þó áskilja sér rétt til að segja samningnum upp með 14 daga fyrirvara.

Fyrning.

29. gr.

Kröfur, sem rísa af váttryggingarsamningi, fyrnast á 4 árum frá lokum þess almanaksárs, er kröfuhafinn fékk vitneskju um kröfu sína og átti þess fyrst kost að leita fullnustu hennar. Kröfur um greiðslu bóta eða váttryggingarfjárhæðarinnar fyrnast þó í síðasta lagi á 10 árum frá því að váttryggingarathurðurinn gerðist. Að öðru leyti fer um fyrninguna eftir almennum reglum laganna. Ákvæði 4. mgr. 2. gr. 1. nr. 14 20. okt. 1905 halda gildi sínu.

30. gr.

Samningi um að váttryggður glati kröfu sinni, ef hann krefur hennar eigi með lögsókn innan skemmra frests en segir í 29. gr., verður eigi beitt, nema því aðeins að félagið hafi, með eigi skemmri fresti en 6 mánaða, skýrt váttryggðum skriflega frá því, hversu langur fresturinn sé og hvaða afleiðingar það muni hafa, ef hann er látinn líða ónotaður.

Samningi um að félagið skuli vera leyst úr ábyrgð, ef krafa, er rís af váttryggingaratburði, er eigi höfð uppi við félagið innan tiltekins frests, verður eigi beitt gegn þeim manni, er slíka kröfu hefur uppi innan 3 mánaða frá því að hann fékk vitneskju um atvik þau, er krafan rís af.

Samningur um framlengingu váttryggingarinnar.

31. gr.

Félagið getur eigi borið fyrir sig samning um það, að váttryggingin skuli talin framlengd um lengri tíma en eitt ár, hafi henni eigi verið sagt upp, nema því aðeins að það hafi minnt váttryggingartaka á það, í fyrsta lagi þremur mánuðum og síðasta lagi einum mánuði fyrir lok uppsagnartímans, að váttryggingin mundi framlengjast á þennan veg, ef henni væri ekki sagt upp.

Ákvæði um gerðardóm o. fl.

32. gr.

Samningur um að váttryggður eða váttryggingartaki megi ekki njóta aðstoðar annarra manna, er þeir semja við félagið, er ógildur.

Samningi um að váttryggður eða váttryggingartaki skuli mæta sjálfir til slíkra samningaumleitana verður eigi beitt, ef það mundi hafa í för með sér óhæfilega mikinn kostnað eða vera óhæfilegum örðugleikum bundið, ef þess væri gætt.

Nú er svo um samið, að væntanleg ágreiningsefni skuli undanskilin úrskurði dómstóla, og getur þá dómur metið það að engu, ef ákvæðin um skipun og starf þeirra, er úrskurðurinn skal falinn, verða eigi talin tryggileg fyrir váttryggðan.

Um tilkynningar.

33. gr.

Tilkynningar frá félaginu til váttryggingartaka eða váttryggðs hafa þá fyrst áhrif, er þeir hafa tekið á móti þeim. Nú kemur tilkynning eigi fram eða eigi á réttum tíma, og stafar það af því, að móttakandi hefur vanrækt að skýra frá því, að hann hafi flutt sig, eða af öðrum atvikum, er hann varða, og fær tilkynningin þá áhrif að lögum daginn eftir að hún undir venjulegum kringumstæðum mundi hafa komið í hendur móttakanda.

Þegar váttryggður hefur afhent þess konar tilkynningu, sem um ræðir í 21., 46. og 67. gr. til sendingar í símskeyti eða með pósti, eða hún hefur verið afhent til flutnings með öðru flutningatæki, er gilt þykir að nota, verður það eigi hans skaði, þótt henni seinki eða hún komi eigi til skila.

Ógildi ósanngjarnra samningsákvæða.

34. gr.

Ef ákvæði í váttryggingarsamningi er í ósamræmi við lög þessi og mundi leiða til niðurstöðu, sem augljóslega væri ósanngjörn, skal meta það ógilt, svo fremi ógilding þess yrði talin vera í samræmi við góðar venjur í váttryggingarmálum.

II. KAPÍTULI

Skadatrygging.

A. Almenn ákvæði.

Tryggingarhagsmunir.

35. gr.

Gegn skaða má váttryggja sérhverja lögmæta hagsmuni, er metnir verða til peningaverðs, hvort heldur eru hagsmunir váttryggingartaka sjálfs eða þriðja manns.

Váttryggingarverð.

36. gr.

Nú er hlutur váttryggður og engir sérstakir hagsmunir tilgreindir, og telst váttryggingin þá taka til þeirra hagsmuna, að verð hlutarins sjálfs rýrni eigi við váttryggingarathurðinn, og tekur hún þá eigi til annarra hagsmuna, sem tengdir eru því, að hluturinn varðveitist. Félagið ábyrgist því ekki rekstartap né tjón, sem hlýzt af því, að hluturinn varð ekki notaður á þeim tíma eða með þeim hætti, sem ráðgert hafði verið.

37. gr.

Með undantekningum þeim, sem um getur í 38. og 75. gr., skal verð hlutarins talið nema þeirri upphæð, er þurft hefði til kaupa á hlut þeim, er fórst eða skemmdist, með því verðlagi, er síðast var á slíkum hlut áður en váttryggingarathurðurinn gerðist, að frádreginni hæfilegri verðrýrnun hans vegna aldurs, brúkunar, minnkads notagildis og annarra atvika.

Þegar um búsgögn er að ræða eða hluti til persónulegra nota og þess háttar, er verðrýrnun vegna aldurs og brúkunar því aðeins dregin frá verðinu, að telja megi, að notagildi hlutanna fyrir váttryggðan hafi minnkað svo verulegu nemi.

Sé hús, sem skaðazt hefur, byggt að nýju eða við það gert, skal aðeins dreginn frá mismunur milli gamals og nýs.

38. gr.

Bætur fyrir hluti, sem váttryggður hefur framleitt sjálfur til sölu, skulu ákveðnar í samræmi við verð það, er fengizt hefði fyrir þá, síðast áður en váttryggingarathurð-

urinn gerðist, við sölu þeirra með venjulegum skilmálum, en draga skal frá því venjulegan sölukostnað, verzlunaráhættu þá, er hjá varð komizt, og það hagræði að verðið er greitt út í hönd.

39. gr.

Enda þótt umsamið sé á annan veg, er félaginu óskilyt að greiða hærri bætur en með þarf til þess að bæta tjón það, sem orðið hefur.

Sé kveðið á um ákveðið verð hinna váttryggðu muna í váttryggingarsamningnum, eða samið um tiltekna aðferð við mat á tjóninu, þá eru þau ákvæði skuldbindandi fyrir félagið, nema það sanni, að bæturnar mundu þá nema meiru en upphæð tjónsins.

Váttrygging undir verði.

40. gr.

Sé váttryggingarfjárhæðin lægri en verð hinna tryggðu hagsmuna, er ábyrgð félagsins aðeins hlutfallsleg eftir mun þeim, sem er á váttryggingarfjárhæðinni og verði hins tryggða.

Tvíttrygging.

41. gr.

Séu sömu hagsmunir váttryggðir gegn sömu hættu hjá fleiri félögum en einu, ábyrgist hvert þeirra með sama hætti og væri það eitt váttryggjandi.

42. gr.

Ef fleiri félög en eitt bera ábyrgð á tjóni og bætur þær, er greiða skal, eru lægri en samanlagðar bótafjárhæðir þær, er félögin ábyrgjast, skal skipta ábyrgðinni milli félaganna í hlutfalli við fjárhæðir þær, er hvert þeirra um sig ábyrgist. Geti eitthvert félaganna eigi greitt sinn hluta bótanna, skal skipta því, sem á vantar fulla greiðslu, milli hinna í samsvarandi hlutfalli innan þeirra takmarka, sem sett eru í 1. málsl. þessarar greinar.

43. gr.

Ef fyrirvari er um það gerður í váttryggingarsamningi, að félagið skuli að öllu eða nokkru leyti leyst úr ábyrgð, ef hinir sömu hagsmunir eru eða verða síðar váttryggðir hjá öðru félagi, þá á váttryggður þó rétt á bótum fyrir tjón, er hann fær eigi bætt samkvæmt hinni váttryggingunni. Ef fleiri félög en eitt hafa tekið á sig váttryggingu á sömu hagsmunum og öll sett það skilyrði fyrir ábyrgð sinni, að hagsmunir þessir væru eigi váttryggðir annars staðar, þá ábyrgjast öll félögin samt sem áður í hlutfalli við þá fjárhæð, sem hvert þeirra um sig hefði ábyrgzt, ef það eitt hefði tekið váttrygginguna á sig. Geti eitthvert félaganna eigi greitt sinn hluta bótanna, skal skipta því, sem á vantar fulla greiðslu, milli hinna í samsvarandi hlutfalli.

Nú er ekki aðeins ábyrgðin heldur og rétturinn til iðgjalda háður því, samkvæmt samningnum, að váttrygging sé eigi tekin annars staðar, og koma þá ákvæði 1. mgr. eigi til greina.

Félagið getur bundið ábyrgð sína því skilyrði, að váttryggður beri sjálfur áhættu á nokkrum hluta hagsmuna þeirra, sem tryggðir eru, svo og að hann tryggi eigi annars staðar aðra hagsmuni en þá, er ræðir um í 36. gr.

44. gr.

Váttryggðum er skylt að skýra félagi því, er hann krefur bóta, frá því, hjá hvaða félögum öðrum hann einnig hefur tekið váttryggingu. Ber hann ábyrgð á tjóni því, er af því kann að leiða, að hann vanrækti að skýra frá þessu.

Ef svo er um samið, að váttryggingartaki eða váttryggður skuli, áður en váttryggingaratburðinn ber að höndum, skýra félaginu frá því, ef sömu hagsmunir eru vá-

tryggðir annars staðar, þá hefur vanræksla hans á því eigi önnur áhrif en þau, er segir í 1. mgr., og það enda þótt annað hafi verið ákveðið í samningi.

Aukin áhætta.

45. gr.

Ef hætta, sem sérstaklega er nefnd í skirteininu, breytist síðar með vilja váttryggðs á þann veg, að áhætta félagsins eykst fram yfir það, sem ætla má, að haft hafi verið í huga, er samningurinn var gerður, er félagið laust úr ábyrgð, ef ætla má, að það hefði eigi tekið váttrygginguna á sig, ef aðstæður þær, er skapast hafa við breytinguna, hefðu verið fyrir hendi, þegar samningurinn var gerður.

Ef ætla má, að félagið hefði tekið váttrygginguna á sig með öðrum kjörum, verður ábyrgð þess á sömu leið, sem hún mundi hafa orðið, ef það hefði haldið váttryggingunni áfram fyrir sama iðgjald og því verið kunnugt um hina auknu hættu. Ef félagið hefði takmarkað sjálfs sín ábyrgð enn frekara með endurtryggingu, lækka bætunar hlutfallslega.

Um sjóváttryggingar og aðrar flutningatryggingar gildir sú regla, í stað þess er segir í 2. mgr., að félagið ábyrgist aðeins að því leyti til, sem aukning hættunnar hefur eigi haft áhrif um það, að váttryggingaratburðinn bar að höndum, né um það, hve mikið tjónið varð.

46. gr.

Nú eykst áhættan, en ekki með vilja váttryggðs, og fær hann vitneskju um það, en vanrækir að ástæðulausu að skýra félaginu frá því, og er þá sem breytingin hefði orðið með vilja hans.

47. gr.

Nú eykst áhættan svo sem segir í 45. gr., og má félagið þá segja váttryggingunni upp með viku fyrirvara, hvort sem hættan hefur aukizt með eða án vilja váttryggðs.

48. gr.

Vilji félagið bera það fyrir sig, að áhættan hafi aukizt, verður það, án ástæðulausrar tafar, er það hefur fengið vitneskju um aukningu áhættunnar, að tilkynna váttryggðum, að það hyggist neyta réttar síns samkvæmt 45.—47. gr.

49. gr.

Félagið getur eigi krafizt lausnar frá skyldum sínum vegna þess, að áhættan hafi aukizt, þegar sú áhættuaukning er eigi lengur fyrir hendi eða hún skiptir eigi lengur máli fyrir félagið.

Sama gildir, er áhættan hefur aukizt við ráðstafanir, sem gerðar eru til þess að varna því, að tjón verði á mönnum eða eignum, og ráðstafanir þessar verða taldar réttmætar.

50. gr.

Félagið getur eigi borið fyrir sig samning um það, að aukning áhættunnar skuli hafa áhrif að lögum endranær eða í ríkara mæli en greinir í 45.—49. gr. Þó má semja svo um, að reglunum í 2. mgr. 45. gr. skuli beitt í stað reglnanna í 3. mgr. sömu greinar eða öfugt.

Þegar hlutur er váttryggður í þágu þriðja manns og hluturinn er í varðveislu váttryggingartaka, hefur áhættuaukning, sem hann hefur valdið viljandi, sömu áhrif, sem væri hún af völdum váttryggðs. Sama gildir um váttryggingu gegn rekstrartapi.

Varúðarreglur.

51. gr.

Ef mælt er í váttryggingarsamningi fyrir um varúðarreglur, er gætt skuli, áður en váttryggingaratburðinn ber að höndum, til þess að afstýra honum eða draga úr

tjóni því, er af honum kynni að leiða, og hafi váttryggður eða annar maður, sem skylt var að gæta þess, að varúð þessi sé viðhöfð, orðið sekur um vanrækslu á að gæta hennar, á váttryggður aðeins kröfu á hendur félaginu, þegar og að svo miklu leyti, sem telja má sannað, að það hafi eigi verið að kenna vanrækslu á því, að reglum þessum væri fylgt, að váttryggingaratburðurinn gerðist eða hve viðtækar afleiðingar hans urðu.

Nú er fyriræla um varúð, þeirra, er getur í 1. mgr., eigi gætt, og ber það vott um hirðuleysi, svo að ástæða er til að óttast, að einnig verði vanrækt að gæta þeirra síðar, eða sé af öðrum rökum ástæða til að óttast frekari vanrækslu, og má félagið þá segja samningnum upp með viku fyrirvara.

Samningar þess efnis, að félagið skuli leyst úr ábyrgð í ríkara mæli en hér var lýst, er slíkra fyriræla er eigi gætt, hafa eigi gildi að lögum.

Ráðstafanir til að varna tjóni.

52. gr.

Þegar váttryggingaratburðurinn hefur gerzt eða bein hætta er á því, að hann muni að höndum bera, ber váttryggðum að reyna af fremsta megni að afstýra tjóninu eða draga úr því. Eigi váttryggður rétt til bóta frá þriðja manni fyrir tjón, sem félaginu er skylt að bæta, ber honum að gera þær ráðstafanir, sem eftir atvikum eru nauðsynlegar til að tryggja endurgreiðslukröfu félagsins, þar til félagið getur gætt hagsmuna sinna sjálft. Hafi félagið gefið ákveðin fyriræli um þetta efni, ber váttryggðum að fara eftir þeim eftir því sem honum er unnt.

Vanræki hann þessa skyldu sína af ásettu ráði eða stórkostlegu gáleysi, ábyrgist félagið eigi það tjón, sem ætla má, að af því hafi hlotizt. Eigi verður, svo gilt sé, samið um það, að vanræksla váttryggðs eða annarra á að gera áður nefndar ráðstafanir, skuli hafa ríkari áhrif en hér var sagt.

53. gr.

Váttryggingin nær til tjóns og kostnaðar, er váttryggður hefur af ráðstöfunum þeim, sem ræðir um í 52. gr. og hæfilegar þykja eftir atvikum. Ákvæðum 40. gr. skal beitt um þetta efni eftir atvikum.

Félaginu er skylt að bæta nefndan kostnað, þótt bæturnar þá verði hærri en váttryggingarfjárhæðinni nemur.

Váttrygging hagsmuna þriðja manns.

54. gr.

Sé hlutur váttryggður og eigi greint, hverjum sú trygging skuli til hagsbóta, þá telst váttryggingin vera hverjum þeim til hagsbóta, er biða mundi tjón við það, að hluturinn skemmdist eða færi forgörðum, vegna þess að hann ætti hlutinn eða veðrétt í honum eða önnur óbein eignarréttindi, eða vegna þess, að hann bæri áhættuna af því, að hluturinn færist. Ákvæði þetta gildir þó því aðeins um sjóveðrétt, að persónuleg krafa gegn eiganda veðsins sé veðréttinum samfara.

Sé áskilið, að váttryggingin skuli falla úr gildi við eigandaskipti, gildir hún þó í 14 daga, — í 3 daga, er um búfjártryggingu er að ræða, — frá eigandaskiptunum, að svo miklu leyti sem hinn nýi eigandi á ekki rétt á bótum samkvæmt váttryggingu, er hann hefur aflað sér sjálfur. Ákvæði þetta gildir eigi um sjóváttryggingu á skipi.

55. gr.

Váttrygging á búsmunum tekur, sé annað eigi ljóst af atvikum málsins, einnig til búsmuna maka váttryggingartaka, barna hans, sem hjá honum eru, og heimilisfólks hans, sem er í persónulegri þjónustu hans.

56. gr.

Ef tekin er váttrygging á hagsmunum þriðja manns eða taki hún lögum samkvæmt til hagsmuna annarra manna, er váttryggingartaka þó heimilt, gagnvart þeim, að taka ákvarðanir um breytingar á samningnum, riftun hans eða uppsögn, og getur hann einnig, svo gilt sé, tekið við uppsögn og öðrum tilkynningum, er váttrygginguna varða. Þetta gildir þó eigi, ef annað leiðir af lögskiptum hans og þriðja manns.

Hafi váttryggingartaki gert slíka ráðstöfun í heimildarleysi, er hún samt skuldbindandi gagnvart félaginu, nema því aðeins, að það hafi vitað eða mátt vita, að váttryggingartaka skorti rétt til þess. Þegar um sjóváttryggingu eða aðra flutningatryggingu er að ræða, gildir þetta þó því aðeins, að váttryggingartaki sýni skirteinið, svo að athugasemdir verði ritaðar á það eftir þörfum, eða hann sanni, að eigi hafi verið gefið út farmskirteini eða farmbréf þess eðlis, að sendandi varningsins geti eigi ráðstafað honum, eftir að hann hefur látið bréfið af höndum.

57. gr.

Þegar váttryggingaratburðinn ber að höndum, á sá rétt á bótum, sem á hagsmuni þá, er váttryggingin tók til, þótt honum hafi ekki verið skýrt frá váttryggingunni.

Þó getur váttryggingartaki, svo gilt sé, samið við félagið um bæturnar og tekið við greiðslu þeirra, nema því aðeins, að váttryggingartaki hafi nefnt til ákveðinn mann eða einhver hafi gefið sig fram við félagið sem réttihafa, eða loks að váttryggður eigi rétt til váttryggðra fasteigna, er tryggður sé með þinglýsingu. Ákvæðum síðasta málsl. 56. gr. skal beitt, eftir því sem við á.

58. gr.

Taki váttrygging samtímis hæði til hagsmuna eiganda og veðhafa, má greiða eigandanum bæturnar, ef tjónið hefur þegar verið bætt, hús, er váttryggt var, byggt upp að nýju, aflað á ný annarra hluta, sem váttryggingin og veðrétturinn náðu til, eða önnur jafngóð trygging sett fyrir því, að veðhafi fái rétti sínum fullnægt. Sama gildir, ef váttryggingin tekur til hagsmuna annarra, sem rétt eiga til hlutarins.

Hafi viðgerð eigi farið fram eða nýrra hluta verið aflað, skal váttryggingarfénu skipt milli eigandans og annarra réttihafa, og skal þá gætt ákvæða 2. mgr. 57. gr.

B. Sjóváttrygging og önnur flutningatrygging.

1. Sjóváttrygging.

59. gr.

Þegar talað er um sjóváttryggingu í lögum þessum, er átt við váttryggingu gegn hættu, sem hagsmunir váttryggðs eru lagðir í við flutninga á sjó. Taki váttryggingin einnig til annarrar hættu, er tengd er flutningunum, telst hún í heild sinni sem sjóváttrygging.

Váttrygging, er varðar skip, er lagt hefur verið í lægi eða er í dráttarbraut eða í skipakvi, eða liggur kyrrt með öðrum hætti, telst vera sjóváttrygging. Sama gildir um tryggingu á varningi, sem er í slíku skipi.

60. gr.

Sé sérstök undantekning eigi gerð í lögum eða í samningi, tekur sjóváttrygging til hvers konar hættu, sem hinir váttryggðu hagsmunir eru lagðir í.

61. gr.

Þegar um húftryggingu er að ræða eða váttryggingu farmgjalds, ábyrgist félagið skaðabótaskyldu, er falla kann á váttryggðan gagnvart þriðja manni, þegar skip eða farmgjald eru í ábyrgð fyrir tjóni, er hlotizt hefur af árekstri skipa eða árekstri skips við fasta hluti eða á floti, eða þeim atvikum, sem lögð eru á borð við árekstur

í 228 a gr. í siglingalögnum. Þegar váttryggt er undir verði, koma ákvæði 40. gr. til greina. Félagið svarar þó ekki til ábyrgðar útgerðarmanns á tjóni á varningi, er var í hinu váttryggða skipi og hlotizt hefur af árekstrinum.

62. gr.

Félagið ábyrgist ekki tjón á skipi, er eingöngu stafar af sliti, elli eða fúa, og eigi heldur tjón á varningi, er stafar af ónógum umbúðum eða af eðli varningsins sjálfs, svo sem innri skemmdum, rýrnun, venjulegum leka, eða ef dýr deyja.

63. gr.

Þegar félagið váttryggir hagsmuni útgerðarmanns, er því óskilyt að bæta tjón, er stafar af því, að skipið var óhafffært, er það lét síðast úr höfn, ófullnægjanlega út-búið eða mannað, hafði eigi nauðsynleg skipsskjöl eða var eigi tryggilega hlaðið. Þetta gildir þó ekki, ef ætla má, að hvorki útgerðarmaður né skipstjóri hafi vitað eða mátt vita um það, sem áfátt var.

64. gr.

Sé reikningur um niðurjöfnun sameiginlegs sjóljóns gerður á réttum stað og með löglegum hætti, skal félagið greiða framlag það til sjóljónsbóta, sem kemur í hlut hinna váttryggðu hagsmuna að greiða samkvæmt niðurjöfnun tjónsins. Sé váttryggt undir verði, koma ákvæði 40. gr. til greina.

65. gr.

Ef kveðið er á um það í farmsamningi, að reikningur um niðurjöfnun sameiginlegs sjóljóns skuli gerður eftir öðrum reglum en lög mæla fyrir um, og leysir það þá eigi félagið við skuldbindingu þess, þótt eftir sammingsákvæði þessu sé farið, enda séu reglur þær, sem eftir er farið, notaðar almennt í alþjóðlegum viðskiptum.

66. gr.

Þótt heimta megi bætur fyrir tjón, sem orðið hefur á váttryggðum hlut, samkvæmt reglunum um sameiginlegt sjóljón. er váttryggðum þó rétt að krefjast þess, að félagið bæti sér tjónið sem einkasjóljón, og þarf hann ekki að biða þess, að sjóljónsreikningurinn sé gerður.

Ef félagið greiðir slíkar bætur, öðlast það allan rétt váttryggðs á hendur öðrum hluttakendum í sjóljóninu. Sé váttryggt undir verði, koma ákvæði 40. gr. til greina.

67. gr.

Ef flutt er með öðru skipi en því, er nota skyldi samkvæmt váttryggingarsamningnum, er félagið laust úr ábyrgð, ef ætla má, að það hefði eigi tekið váttrygginguna á sig, ef því hefði verið um þetta kunnugt, eða það mundi hafa áskilið sér herra iðgjald, sett aðra skilmála eða endurtryggt meira af áhættu sinni.

Ef breyting þessi verður, eftir að ferðin er hafin, ber félagið þó ábyrgð, ef breytingin varð án samþykkis váttryggðs eða hún var nauðsynleg vegna atburðar, er váttryggingin tók til. Verði slík breyting, án samþykkis váttryggðs, er honum þó skylt, að skýra félaginu frá henni, jafnskjótt og hann fær vitneskju um hana. Vanræki hann það, er félagið laust úr ábyrgð á atburðum, er gerast að þeim tíma liðnum.

68. gr.

Ef vikið er á ferðinni frá leið þeirri, er ráðgert var í samningnum að farin skyldi, eða að öðru leyti má telja rétta leið, er ábyrgð félagsins lokið, nema því aðeins, að afvik þessi séu gerð án samþykkis váttryggðs.

Ábyrgð félagsins lýkur þó ekki, ef afvik þessi voru nauðsynleg vegna atburðar, er váttryggingin tók til, eða þau voru gerð til þess að forðast tjón á mönnum eða eignum, en atvik lágu svo til, að telja mátti slíkt réttmætt. Félagið er þó leyst úr ábyrgð á tjóni, sem verður, ef eigi er aftur horfið á rétta leið, jafnskjótt og unnt er.

Hafi ábyrgð félagsins lokið samkvæmt fyrirmælum 1. eða 2. mgr., ber það samt ábyrgð á váttryggingarathurðum, er gerast, eftir að skipið aftur er komið á rétta leið, ef ætla má að afvikin hafi eigi skipt máli um það, að tjónið varð eða hversu mikið það varð.

Samsvarandi reglur gilda, er skip kemst út fyrir siglingasvæði það, er váttryggingin tekur til.

69. gr.

Verði skip eða farmur, sem útgerðarmaður á, fyrir tjóni við björgun á öðru skipi eða farmi þess, er félaginu óskytt að bæta tjón, sem ætla má að fengizt hafi bætt með greiðslu björgunarlauna. Komi það í ljós, eftir að batur hafa verið greiddar, að tjónið hafi fengizt bætt að öllu eða nokkru leyti með greiðslu björgunarlaunanna, getur félagið auk þess krafizt endurgreiðslu á tilsvarandi hluta bóttanna.

70. gr.

Váttryggður á rétt á bótum, sem um algert tjón væri að ræða, ef skip, vegna þess að það hefur sokkið eða strandað eða vegna annars atburðar, er váttryggingin tekur til, er svo komið, að ekki er unnt að bjarga því með hæfilegum tilkostnaði, eða það hefur orðið fyrir svo miklum skemmdum, að það er eigi þess virði, að við það sé gert.

Sama gildir, er varningur, vegna atburðar, er váttryggingin tekur til, er svo kominn eða hann svo skemmdur, sem áður var sagt, eða honum hefur verið skipað upp á stað, er hann verður eigi sóttur til innan hæfilegs tíma eða með hæfilegum tilkostnaði.

71. gr.

Váttryggður á rétt á bótum, sem um algert tjón væri að ræða, hafi eigi spurzt til skips á þreföldum þeim tíma, er að jafnaði fer til ferðar skipsins þaðan, sem síðast fréttist til þess, og til næsta ákvörðunarstaðar þess, þó eigi á skemmri tíma en 3 mánuðum, eða hafi áhöfnin yfirgefið skipið og sé það eigi komið undir umráð váttryggðs innan 3 mánaða, frá því að það var yfirgefið.

Sama gildir um varning, sem í skipinu er, þegar hvorki hann né skipið eru komin fram innan frests þess, er greinir í 1. mgr.

72. gr.

Váttryggður á rétt á bótum, sem um algert tjón væri að ræða, ef erlent ríki leggur farbann á skip eða farm eða þau eru hernumin eða kyrrsett með líkum hætti og eigi látin laus innan 6 mánaða.

Ef váttryggður vill neyta þessa réttar, skal hann skýra félaginu frá því innan 3 mánaða frá því hann fékk vitneskju um atvik þau, er veita honum þennan rétt.

73. gr.

Þegar félagið hefur greitt batur fyrir algert tjón, öðlast það rétt váttryggðs til þess, er enn kynni að vera til af munum þeim, er það hefur bætt. Félagið getur og krafizt þess, að váttryggður afhendi sér öll skjöl og sönnunargögn, er varða muni þessa og hann getur látið í té.

Sé um váttryggingu undir verði að ræða, á félagið þó aðeins rétt á hluta af fjármunum þessum eftir hlutfalli því, sem er á milli váttryggingarverðsins og váttryggingarfjárhæðarinnar.

74. gr.

Beri tjón að höndum oftast en einu sinni á váttryggingartímabilinu, bætir félagið það, enda þótt bótagreiðslurnar samanlagðar verði hærri en váttryggingarfjárhæðin.

Þegar tjón hefur orðið getur félagið þó leyst sig úr allri ábyrgð á atburðum, sem gerast, og kostnaði, sem á fellur, eftir að váttryggingartaki hefur fengið tilkynningu um að félagið vilji neyta þessa réttar síns, enda greiði það áður alla váttryggingar-

fjárhæðina að viðbættum kostnaði þeim, sem þegar er á fallinn. Þegar þannig stendur á, verður ákvæðum 73. gr. ekki beitt.

75. gr.

Vátryggingarverð skips er verð þess á þeirri stundu, er ábyrgð félagsins hófst.

Ef kveðið er á um tiltekið verð á skipi, þegar vátryggingarsamningurinn er gerður (verðsett skírteini), er sú verðákvörðun skuldbindandi fyrir félagið, ef það getur eigi sannað, að hið tiltekna verð sé hærra en svo, að sanngjarnt sé að telja það vátryggingarverð skipsins.

Verð á vátryggðum vörum skal ákveðið — án þess að tillit sé tekið til síðari verðbreytinga — sem verð það, er greitt var á fráfararstaðnum síðast, áður en flutningarnir hófust, fyrir sams konar vörur afhentar frítt í skip eða annað flutningatæki, að viðbættum 10% svo og iðgjaldi fyrir almenna vátryggingu og farmgjaldi, eigi það að greiðist, hvort sem flutningunum verður lokið eða eigi.

76. gr.

Ef vátryggingu mundi lokið, meðan skipið er á ferð sinni, hvort heldur það er samkvæmt samningnum eða fyrir uppsögn vegna annarra atvika en vanskila á greiðslu iðgjalds, fellur samningurinn þó fyrst úr gildi við lok komudags skipsins til fyrsta ákvörðunarstaðar þess. Ef vátryggingin framlengist af þessum sökum, getur félagið krafizt iðgjalds fyrir framlenginguna.

2. Önnur flutningavátrygging.

77. gr.

Sé sérstök undantekning eigi gerð í lögum eða í samningi, tekur önnur flutningavátrygging en sjóvátrygging til sérhverrar hættu, sem hinir vátryggðu hagsmunir eru lagðir í við flutningana.

78. gr.

Ákvæðum 62., 67., 68., 72., 73., 74. og 75. gr. skal beitt eftir því sem við á.

C. Brunatrygging.

79. gr.

Brunatrygging tryggir tjón, er verður vegna eldsvoða á hlut, sem vátryggingin tekur til, jafnvel þótt eigi kvikni í honum. Tryggingin tekur ekki til tjóns, sem hlýzt af eldi, sem ekki verður talinn eldsvoði.

80. gr.

Sé hlut af ásettu ráði stofnað í hættu af hita, við suðu, þurrkun, reykingu eða því um líkt, ber félagið ekki ábyrgð á tjóni, sem verður á hlutnum af þeim sökum, þótt í honum kvikni.

81. gr.

Ef eigi er öðru vísi um samið, ábyrgist félagið með sama hætti og brunatjón, tjón, sem hlýzt af því, að eldingu lýstur niður, þótt eigi verði af því eldsvoði.

Hafi félagið tekið á sig ábyrgð á tjóni, er verður við sprengingu, sem eigi er afleiðing bruna, fer um það eftir ákvæðunum um brunatryggingar.

82. gr.

Ef hlutir, sem brunatryggðir eru, tynast við eldsvoða vegna þjófnaðar eða af öðrum sökum, eða skemmist þeir, er reynt er að bjarga þeim frá bruna, telst það tjón vera brunatjón. Sama gildir, ef þeir eyðileggjast eða skemmast við það, að reynt er að koma í veg fyrir eldsvoða eða hefta útbreiðslu hans, enda sé það eftir atvikum talið réttmætt að leggja þá í sölurnar. Gildir þetta, þótt engum hlut, sem tryggingin nær til, sé hætt vegna eldsvoðans.

83. gr.

Sé váttryggður hlutur annars staðar en greint var, er váttrygging á honum var tekin, þegar váttryggingarathurðinn ber að höndum, er félagið samt sem áður ábyrgt, nema því aðeins að ætla megi, að félagið hefði ekki tekið á sig váttrygginguna, áskilið sér hærra iðgjald eða aðra skilmála, eða endurtryggt sig frekara, ef til þess hefði verið sagt, að staður sá, þar sem váttryggingarathurðurinn gerðist, væri váttryggingarstaðurinn.

Þegar váttryggðir eru búsmunir, ábyrgist félagið með allt að 15% af váttryggingarfjárhæðinni, þó ekki hærri upphæð en 10000 kr., brunatjón, er verður, er hinir váttryggðu munir til bráðabirgða eru á öðrum stað innanríkis en tilgreindur er í skírteininu, og það þótt áhættan hafi aukizt af þeim sökum.

84. gr.

Ef váttrygging gildir um eins árs tíma, skal telja, að hún framlengist um ár að hverju sinni, ef eigi má ætla, að á annan veg hafi verið umsamið, og hvorki váttryggingartaki né félagið hafa sagt tryggingunni upp í síðasta lagi viku fyrir lok váttryggingartímabilsins.

85. gr.

Ákvæði í 18. og 19. gr. gilda einnig, er maki váttryggðs, sem samvistum er við hann, hefur valdið því, að váttryggingarathurðurinn gerðist.

86. gr.

Ef veðbönd hvíla á váttryggðri fasteign og félagið leysist úr ábyrgð gagnvart eiganda hennar samkvæmt 4. eða 6. gr. eða 2. mgr. 50. gr., getur veðhafi þó krafizt fullnustu af bótum þeim, er ella hefði átt að greiða, enda geti hann hvorki fengið fullnustu af veðinu né af öðrum eignum skuldarans. Félagið öðlast rétt veðhafans gegn skuldararanum að því leyti, sem það hefur greitt veðhafanum bætur.

Sama gildir, ef váttryggingin tryggir hagsmuni annarra, er rétt eiga til hlutarins.

87. gr.

Ef váttrygging fasteignar fellur úr gildi samkvæmt samningi eða sé váttryggingarfjárhæðin lækkuð eða ljúki ábyrgð félagsins vegna vangreiðslu iðgjalds eða eigandskipta, þá hefur það eigi gildi að lögum gagnvart veðhafa fyrr en 14 dögum eftir að hann hefur fengið tilkynningu félagsins um það.

Ákvæðum 1. mgr. 51. gr. verður því aðeins beitt gagnvart veðhafa, að hann eigi sjálfur sök á því, að fyrirmælunum var eigi fylgt.

Að öðru leyti skulu enn í gildi ákvæði, er sett eru í sérlögum um brunatryggingar fasteigna, eða reglugerðum, sem settar eru samkvæmt þeim, til verndar veðhöfum eða öðrum, sem rétt eiga til eignarinnar.

Ákvæði þessi gilda og um fylgifé með fasteign, enda taki váttryggingin til þess.

88. gr.

Félagið getur eigi borið fyrir sig ákvæði í samningi, sem hafa að geyma afvik frá reglum þeim, sem settar eru í 86. og 87. gr. veðhafa til varnar.

D. Búfjártrygging.

89. gr.

Deyi dýr eða sé því slátrað innan mánaðar frá lokum váttryggingartímans vegna afleiðinga atburðar, er samningurinn tók til og gerðist á váttryggingartímanum, er félagið í ábyrgð eins og dýrið hefði dáið á váttryggingartímanum.

90. gr.

Deyi dýr eða sé því slátrað vegna sjúkdóms eða slyss, skulu bæturnar ákveðnar eftir því hvers dýrið mundi hafa verið vert síðast, áður en það dó, ef það hefði eigi sýkzt eða slasazt.

E. Ábyrgðartrygging.

91. gr.

Ef váttryggt er gegn bótaábyrgð, er maður kann að baka sér gagnvart þriðja manni vegna atvika, er tjón hafa í för með sér, ber félaginu að greiða bætur, ef atvik, sem samningurinn nær til, eiga sér stað á váttryggingartímanum, enda þótt skaðlegar afleiðingar þeirra verði eigi fyrr en síðar.

92. gr.

Váttryggingin nær einnig til kostnaðar við vörn váttryggðs gegn kröfum þriðja manns, ef það verður talið eðlilegt eftir atvikum, að váttryggður hafi lagt í þann kostnað.

Ef váttryggður er dæmdur til að greiða vexti af skaðabótageiðslu, skal farið eftir reglunum í 1. mgr., eftir því sem við á.

Ef kveðið er á tiltekna váttryggingarfjárhæð í samningnum, ber félaginu að greiða nefnda vexti og kostnað, þótt greiðsla þess af þeim sökum fari fram úr váttryggingarfjárhæðinni. Ef váttryggingarfjárhæðin er lægri en skaðabótageiðsla sú, sem dæmd er, ber félaginu þó aðeins skylda til að greiða þann hluta vaxtanna, er svarar til bótafjárhæðar þeirrar, er því ber að greiða.

93. gr.

Þegar krafizt er kyrrsetningar fyrir kröfu, er rís af ábyrgð, er váttryggingin tekur til, er félaginu skylt að setja tryggingu þá, er á þarf að halda til að varna því, að kyrrsetning sé gerð, þó eigi hærri tryggingu en váttryggingarfjárhæðinni nemur.

94. gr.

Ákvæði í samningi þess efnis, að félagið skuli leyst úr ábyrgð, ef váttryggður án samþykkis þess greiðir bætur eða viðurkennir rétta bótakröfu, sem fram er komin, eru ógild að því leyti, er telja má sannað, að váttryggður hafi aðeins gert það, sem honum var skylt að lögum, er hann greiddi kröfuna eða viðurkenndi réttmæti hennar.

95. gr.

Þegar staðreynt hefur verið, að váttryggður sé skaðabótaskyldur þeim, er tjónið beið, og upphæð bótanna ákveðin, öðlast sá, sem tjónið beið, rétt váttryggðs á hendur félaginu að því leyti til, sem kröfu hans er eigi þegar fullnægt.

Eigi fleiri menn, er tjón hafa beðið, bótakröfur, er af váttryggingaratburði eru risnar, og nemi kröfur þær, er þeir hafa lýst á hendur félaginu, samanlagðar meiru en félaginu er skylt að greiða, skal þeim fullnægt að réttri tiltölu, sé eigi um annað samið.

96. gr.

Þegar félaginu er orðið kunnugt um, að váttryggingaratburður hefur gerzt, getur það eigi með samningum við váttryggðan komið því til leiðar, að réttur sá, er 95. gr. veitir þeim, er tjónið beið, sé rýrður eða honum spillt.

III. KAPÍTULI

Líftryggingar.

Almenn ákvæði.

97. gr.

Líftryggingu má miða hvort heldur er við líf váttryggingartaka eða við líf þriðja manns.

98. gr.

Eigi að greiða iðgjöld fyrir ákveðin tímabil, er váttryggingartaka óskýlt að halda tryggingunni við með því að greiða hin síðari iðgjöld.

99. gr.

Vilji félagið takmarka ábyrgð sína, ef svo skyldi fara, að áhættan ykist, skal það tekið skýrt fram í skirteininu, bæði hvaða áhættuaukning skuli hafa þessi áhrif og hvaða áhrif hún skuli hafa.

100. gr.

Hafi sá, sem tryggður er, svipt sjálfan sig lífi og váttryggingin eigi verið óslitið í gildi að minnsta kosti síðustu 2 árin, er félagið leyst úr ábyrgð, nema telja megi sannað, að tryggingin hafi verið tekin eða henni aflað gildis að nýju, án þess að sjálfsmorð hafi verið haft í huga, og að sjálfsmorðið mundi hafa verið framið jafnt fyrir því, þótt líftrygging hefði engin verið.

101. gr.

Þótt félagið sé leyst úr ábyrgð eftir ákvæðum laga þessara eða samkvæmt skilmálum þeim, er um var samið, skal þó farið eftir reglum þeim um endurkaup váttryggingarinnar eða breytingu hennar í iðgjaldafrjálsa tryggingu, sem gilda samkvæmt lögum eða samningum.

Höfuðstólstrygging.

102. gr.

Váttryggingartaki getur, hvort heldur er þegar váttryggingin er tekin eða síðar, tilnefnt annan mann sem rétthafa í sinn stað, og skal þá váttryggingarfjárhæðin greidd beint til þess manns.

Váttryggingartaki getur afturkallað ákvörðun þessa, hafi hann eigi þegar afsalað sér rétti til slíkrar afturköllunar gagnvart þeim, er hann setti í sinn stað. Þessi afturköllunarréttur váttryggingartaka hverfur eigi til erfingja hans eða dánarbús.

103. gr.

Ákvörðun váttryggingartaka, sem um ræðir í 102. gr. svo og afturköllun hennar eru því aðeins gildar, að félaginu sé skýrt frá þeim skriflega eða félagið hafi getið þeirra í skirteininu eða skráð á það athugasemd um þær.

104. gr.

Ef greiða á váttryggingarfjárhæðina við lát váttryggingartaka og hann hefur eigi tilnefnt annan mann sem rétthafa í sinn stað, skal hún renna til dánarbús hans.

Ef váttryggingartaki hefur tilnefnt annan mann sem rétthafa í sinn stað, og sá maður er ekki skylduerfingi hans, en váttryggingartaki lætur eftir sig maka, lífs-erfingja, arfgeng kjörbörn eða lífserfingja þeirra, skal farið með váttryggingarfjárhæðina, að því er varðar búshluta og skylduarf þessara manna, eins og hún heyrði til dánarbúinu og váttryggingartaki hefði ánafað þeim, er hann tilnefndi í sinn stað, henni með arfleðsluskrá. Þetta gildir þó eigi, ef váttryggingartaki hefur afsalað sér rétti sínum til að afturkalla ánöfnunina.

Nú hefur váttryggingarfjárhæðin samkvæmt 102. gr. enn eigi verið greidd hinum tilnefnda rétthafa, og gefur sig einhver fram við félagið og sannar nægilega með því að sýna hjúskaparvottorð, útskrift af skiptagerð eða með einhverju þess háttar, að hann sé einn af eftirlátnum vandamönnum váttryggingartaka, þeirra er getur í 2. mgr., og ber af þeim sökum fram mótmæli gegn því, að fjárhæðin sé greidd hinum tilnefnda rétthafa, og má þá félagið eigi greiða fjárhæðina, fyrr en skorið hefur verið úr því með sátt eða lögsókn milli aðila, hver rétt eigi á fjárhæðinni. Félaginu er þó ávallt rétt að greiða hinum tilnefnda rétthafa allt að þriðjungi váttryggingarfjárhæðarinnar eða hæfilegan útfararkostnað váttryggingartaka, hafi hann annað um útför hans.

105. gr.

Þegar greiða skal váttryggingarfjárhæðina við lát váttryggingartaka og skýra þarf ákvæði hans, er hann hefur tilnefnt annan mann sem rétthafa í sinn stað, skal eftirfarandi reglum fylgt, ef atvik málsins leiða eigi til annars.

Sé maki váttryggingartaka tilnefndur, er það sá maki, sem hann lifði í hjúskap með, er hann andaðist.

Ef váttryggingartaki hefur tilnefnt börn sín, teljast lífserfingjar hans, þar á meðal kjörbörn og lífserfingjar þeirra, rétthafar að þeim hluta hver, sem erfðalög segja til um.

Hafi váttryggingartaki tilnefnt erfingja sína, taka þeir allir sinn hlut hver váttryggingarfjárhæðarinnar í hlutfalli við erfðarétt þeirra eftir váttryggingartaka, að lögum eða samkvæmt arfleiðsluskrá.

Hafi váttryggingartaki tilnefnt „nánustu vandamenn“ sína, telst maki hans vera rétthafi, en sé maki eigi á lífi, þá börn hans, og séu þau heldur eigi á lífi, þá erfingjar hans, allt samkvæmt reglum þeim, er áður var lýst.

106. gr.

Nú lifir maður sá, er váttryggingartaki hefur tilnefnt sem rétthafa í sinn stað, skemur en hann, og fellur sú ánöfnun þá niður, enda eigi að greiða váttryggingarfjárhæðina við lát váttryggingartaka eða síðar.

107. gr.

Þegar svo er um samið, að váttryggingarfjárhæðin skuli greidd, annaðhvort við lát váttryggingartaka eða þegar hann hefur náð tilteknum aldri, og váttryggingartaki hefur tilnefnt annan mann sem rétthafa í sinn stað, tekur réttur þess, sem tilnefndur var, aðeins til að fá váttryggingarfjárhæðina greidda við lát váttryggingartaka.

108. gr.

Þótt váttryggingartaki tilnefni annan mann sem rétthafa í sinn stað, þá skerðir það eigi rétt hans til að krefjast endurkaupsverðsins eða til að framselja réttindi þau, er váttryggingarsamningurinn veitir honum, veðsetja þau eða ráða fyrir þeim með öðrum hætti.

Hafi váttryggingartaki afsalað sér, gagnvart þeim manni, er hann tilnefnir, rétti sínum til að afturkalla þá ánöfnun sína, telst hann jafnframt hafa afsalað sér rétti til að ráðstafa váttryggingunni á þann veg, að réttur hins tilnefnda manns verði rýrður eða honum spillt, án þess að samþykki hans komi til.

109. gr.

Sá, sem váttryggingartaki hefur tilnefnt sem rétthafa í sinn stað, má ekki framselja kröfu sína, veðsetja hana, eða ráðstafa henni með öðrum hætti, fyrr en váttryggingaratburðinn hefur að höndum borið, hvort sem váttryggingartaki hefur afsalað sér rétti til afturköllunar eða eigi.

110. gr.

Ef svo er ákveðið í líftryggingarsamningi, að váttryggingarfjárhæðin skuli eigi greidd við lát váttryggingartaka heldur síðar, eða hafi maður miðað váttryggingu við líf annars manns, og hafi váttryggingartaki tilnefnt annan mann sem réttihafa í sinn stað, þá öðlast sá maður rétt þann, er samningurinn veitir váttryggingartaka, við lát hans, liggi atvik eigi til annars.

111. gr.

Sá, sem fengið hefur framsal á líftryggingarskírteini að kaupri eða með öðrum hætti, öðlast þar með öll þau réttindi gegn félaginu, sem samningurinn veitir. Við framsalið fellur niður réttur þess manns, er váttryggingartaki hefur tilnefnt sem réttihafa í sinn stað, svo fremi váttryggingartaki hefur eigi afsalað sér rétti til að afturkalla þá ráðstöfun sína.

112. gr.

Þótt váttryggingartaki veðsetji kröfu sína, þá fellur réttur þess manns, er hann hefur tilnefnt sem réttihafa í sinn stað, eigi niður af þeim sökum. Hafi váttryggingartaki eigi afsalað sér rétti til afturköllunar, stendur réttur hins tilnefnda manns að baki rétti veðhafans.

Þegar krafa veðhafa er komin í gjalddaga, má hann krefjast greiðslu af endurkaupsverði váttryggingarinnar, en skora skal hann áður, með 2 mánaða fyrirvara, á váttryggingartaka að leysa veðið með greiðslu kröfunnar af téðu verði váttryggingarinnar. Hafi váttryggingaratburðinn þegar borið að höndum, getur hann leitað sér fullnustu af váttryggingarfjárhæðinni. Veðhafa er óheimilt að framselja váttryggingarkröfuna, enda þó svo hafi verið um samið.

Veðrétturinn telst ekki taka til kröfu um uppbót (bonus), sem fellur í gjalddaga, áður en veðhafinn leitar fullnustu.

113. gr.

Löggerningar, er varða réttindi þau gegn félaginu, sem af líftryggingarsamningnum leiða og eigi er neitt skráð um á skírteinið, verða ekki bornir fram gegn þeim manni, er síðar eignast slík réttindi í grandleysi við afsalsgerning, enda hafi hann fengið skírteinið í vörzlur sínar eða rituð hafi verið á skírteinið athugasemd um rétt hans.

114. gr.

Það verður eigi borið fram gegn þeim, er samkvæmt 113. gr. hefur í grandleysi öðlast rétt yfir skírteininu, að váttryggingarfjárhæðin eða endurkaupsverðið hafi þegar verið greitt, né að ákvörðun hafi verið gerð um breytingu á gildandi samningsákvæðum, nema því aðeins, að löggerningurinn hafi verið gerður við grandlausan mann, er hafði skírteinið í höndum með formlega löglegri heimild, og skírteininu hafi annaðhvort verið skilað félaginu eða á það hafi verið rituð athugasemd um það, sem gerzt hefur.

115. gr.

Nú er skírteini gefið út til handhafa eða það er síðar framselt handhafa, og verður hann allt að einu að gera félaginu grein fyrir heimild sinni, ef hann vill fá váttryggingarfjárhæðina greidda sér eða ráðstafa váttryggingunni með öðrum hætti.

Það nægir ekki til þess að váttryggingartaki sé talinn hafa tilnefnt annan mann sem réttihafa í sinn stað, þótt svo sé ákveðið, að váttryggingarfjárhæðan skuli greidd handhafa skírteinisins.

116. gr.

Skuldheimtumenn váttryggingartaka eða þess manns, er hann hefur tilnefnt sem réttihafa í sinn stað, geta eigi leitað fullnustu í rétti þeirra gegn félaginu, sbr. þó 117. gr.

Hafi líftryggingarskírteini verið framselt, geta skuldheimtumenn framsalshafa gengið að rétti hans, nema því aðeins að hann sé maki váttryggingartaka eða hafi öðl-

azt skirteinið endurgjaldslaust. Þegar þannig stendur á, koma ákvæði 117. gr. til greina, eftir því sem við á, að því er varðar iðgjöld þau, er framsalshafi hefur greitt, eða, sé um maka að ræða, að því er varðar endurgjald það, er hann kann að hafa greitt fyrir framsalið.

117. gr.

Sé bú váttryggingartaka tekið til gjaldþrotaskipta og komi það í ljós, að hann hefur á síðustu 3 árum fyrir gjaldþrotið varið meiru fé til iðgjaldagreiðslu en samsvarað hafi efnahag hans, er hann innti þær greiðslur af höndum, getur búið krafizt þess af félaginu, að það greiði sér það, sem ofgreitt var, svo framarlega sem hægt er að greiða það af endurkaupsverði váttryggingarinnar, hafi hún slíkt verðgildi, en að öðrum kosti af höfuðstólsverði iðgjaldsfrjálsrar tryggingar, er váttryggingartaki mundi eiga rétt á fyrir fjárgreiðslur þær, er hann þegar hefur innt af hendi.

Hafi váttryggingarfjárhæðin fallið í gjalddaga áður en gjaldþrotaskiptin hófust, og sé hún enn ógreidd, eða falli hún í gjalddaga meðan á búskiptunum stendur, getur búið, með skilyrðum þeim, er greinir í 1. mgr. krafizt þess, að tilsvarandi hluti hennar verði greiddur sér.

Reglum þessum skal einnig beita, er váttryggingartaki hefur tilnefnt annan mann sem réttihafa í sinn stað, og það þótt hann hafi skuldbundið sig til að afturkalla eigi þá tilnefningu. Hafi sá, sem tilnefndur var, greitt endurgjald fyrir, má hann krefja búið um endurgreiðslu þess. Hafi váttryggingarfjárhæðin verið greidd honum, má búið beina kröfu sinni gegn honum.

Lífeyristrygging.

118. gr.

Reglur þær, sem settar eru um höfuðstólstryggingu, gilda og um lífeyristryggingar. Félagið leysist þó frá skyldu sinni, ef það greiðir lífeyrisgreiðslu, sem í gjalddaga er komin, þeim manni, sem talinn er vera lífeyrisþegi, meðan það eigi hefur fengið vitneskju um, að rétturinn til hennar hafi verið framseldur öðrum. Þetta gildir, enda þó eigi hafi verið ritað á skirteinið, að greiðsla hafi fram farið.

Ef greiða á lífeyririnn í lífstíð annars manns en váttryggingartaka, skal litið svo á, að váttryggingartaki hafi tilnefnt hann sem réttihafa í sinn stað.

IV. KAPÍTULI

Slysa- og sjúkratryggingar.

119. gr.

Váttryggingu má taka gegn slysum og sjúkdómum, hvort heldur er váttryggjanda sjálfs eða þriðja manns.

120. gr.

Beri slys eða sjúkdóm, er váttryggingin tekur til, að höndum á váttryggingartímabilinu, ábyrgist félagið einnig þær skaðlegu afleiðingar þess, er eigi koma í ljós fyrr en síðar.

121. gr.

Ef einhver þau atvik ber að höndum á váttryggingartímabilinu, sem sagt er um í skirteininu skírt og greinilega, að hafi aukna hættu í för með sér, og er þeim manni, er líf hans eða heilbrigði er tryggt, um þetta kunnugt, er félagið laust úr ábyrgð meðan aukin hættu stafar af þeim, ef það mundi eigi hafa tekið váttrygginguna á sig, ef ástand það, er af breytingunni leiðir, hefði verið fyrir hendi, er váttryggingin var tekin.

Ef ætla má, að félagið hefði tekið á sig váttrygginguna, verður það ábyrgt í þeim mæli og með þeim skilmálum, sem það mundi hafa sett fyrir áframhaldandi vá-

tryggingu fyrir iðgjald það, er um var samið, og hefði því þá verið kunnugt um aukningu hættunnar. Ef félagið mundi hafa takmarkað ábyrgð sjálfs sin i ríkara mæli, með endurtryggingu, lækka bæturnar í því hlutfalli.

Ákvæði 48. og 2. mgr. 49. gr. gilda um þetta efni eftir því, sem við á.

Samningur um, að aukning hættunnar leysi félagið úr ábyrgð að meira mun en nú var sagt, hefur eigi gildi að lögum. Þó má semja svo um, að sú regla skuli gilda, í stað ákvæða 2. mgr., að félagið beri ábyrgð aðeins að því leyti, sem aukning hættunnar hefur verið áhrifalaus um það, að váttryggingarburðinn bar að höndum, eða um það, hve mikið tjónið varð.

122. gr.

Ákvæði 102—106. gr. gilda um slysatryggingar og sjúkratryggingar, eftir því sem við á.

123. gr.

Skuldheimtumenn váttryggingartaka eða váttryggðs geta hvorugir gengið með lög-sókn að rétti váttryggðs gegn félaginu.

124. gr.

Hafi sá maður, er lif hans eða heilbrigði hefur verið tryggt, af ásettu ráði eða stórkostlegu gáleysi látið hjá líða að gera þær ráðstafanir, sem sanngjarnlega mátti ætlast til, að hann gerði eftir atvikum, til þess að varna því, að váttryggingarburðurinn gerðist eða til þess að draga úr afleiðingum hans, eða hafi hann, án þess að gildar ástæður væru fyrir hendi, ekki farið eftir þeim fyrirmælum, sem félagið hefur gefið honum um það efni, þá ábyrgist það ekki tjón það, sem ætla má að af því hafi leitt. Þetta gildir þó ekki, ef það hefði leitt til óhæfilegrar skerðingar á sjálfs-ákvörðunarrétti hans, ef hann hefði fullnægt fyrirmælum félagsins.

Um það verður eigi samið svo gilt sé, að vanrækslan skuli endranær en nú var sagt, hafa áhrif að lögum eða viðtækari áhrif.

V. KAPÍTULI

Gildistöku- og bráðabirgðaákvæði.

125. gr.

Lög þessi öðlast gildi 1. júlí 1954.

126. gr.

Nú hefur váttryggingarsamningur verið gerður fyrir gildistöku laga þessara, og gilda þau þá um hann frá fyrsta degi eftir það, að félagið hefði getað slitið samningnum með umsömdum fyrirvara, eða hann hefði endurnýjast samkvæmt 84. gr.

127. gr.

Ákvæðum 26. og 27. gr. skal beitt jafnan, ef atvik þau, er hafa þau réttaráhrif, er þar greinir, gerast eftir gildistöku laganna.

128. gr.

Ákvæðum 29. gr. skal beitt um váttryggingarsamninga, sem gerðir eru áður en lögin öðlast gildi, þó svo að frestir þeir, er settir eru í 29. gr., skuli taldir frá gildistöku laganna, enda hafi fyrning eigi fullnægt fyrr en eftir lögum þeim, er gilt hafa hingað til.

129. gr.

Ákvæðum 34. gr. skal jafnan beitt, er váttryggingarburður sá, sem talinn er heimila að þeim sé beitt, gerist, eftir að lögin hafa tekið gildi.

130. gr.

Ákvæði laganna um þá, er váttryggingartaki hefur tilnefnt í sinn stað sem rétt-hafa, þegar um er að ræða líf-, slysa- eða sjúkratryggingar, gilda jafnan, er ráðstöfun þessi er gerð eftir gildistöku laganna.

131. gr.

Ákvæðum 115. gr. skal beitt, er líftryggingarskírteini, sem út var gefið áður en lögin tóku gildi, er framselt handhafa eftir þann dag.

132. gr.

Ákvæði 116. og 123. gr. gilda jafnan, er lögsókn var ekki byrjuð áður en lögin tóku gildi. Ákvæði 117. gr. gilda, ef gjaldþrotin hefjast eftir nefndan tíma.

133. gr.

Ákvæði þau í öðrum lögum, er leiða til viðtækara öryggis réttar váttryggingar-taka eða váttryggðs en samsvarandi ákvæði laga þessara, skulu halda gildi sínu. Við gildistöku laga þessara falla úr gildi lagaboð þau, er hér segir:

Lög nr. 17 2. nóv. 1914, um sjóváttryggingu.

Lög nr. 23 27. júní 1921, um váttryggingarfélag fyrir fiskiskip, 6., 7. og 11. gr.

Lög nr. 61 31. maí 1947, um váttryggingarfélag fyrir fiskiskip, 11.—29. gr., 30. gr. 4. mgr. og 31.—33. gr., sbr. l. nr. 103 23. des. 1952, um breyting á lögum nr. 61/1947, um váttryggingarfélag fyrir fiskiskip, 9.—17. gr.

Lög nr. 73 4. júlí 1942, um Brunabótafélag Íslands, 10. gr.

Lög nr. 20 23. febr. 1943, um búfjártryggingar, 6. gr., sbr. l. nr. 90 15. des. 1952, um breyting á l. nr. 20 23. febr. 1943, um búfjártryggingar, 4. gr.

Lög nr. 25 14. júní 1929, um gjaldþrotaskipti, 26. gr.

Athugasemdir við lagafrumvarp þetta.

Norðurlandapjóðirnar hafa, eins og kunnugt er, átt samvinnu um nokkurt skeið, um samningu laga á sviði kröfuréttarins. Hefur verið mjög til þess starfs vandað, enda mun það allra mál, að lagasmíð þessi hafi lánast vel, og höfum vér Íslendingar tekið sum þeirra í tölu laga vorra, svo sem lögin um lausafjárkaup, nr. 39, 19. júní 1922, og lögin um samningsgerð, umboð og ógilda löggerninga, nr. 7 1. febr. 1936, sem hvort tveggja eru hinir gagnmerkustu lagabálkar. Frumvarp það til laga um váttryggingarsamninga, er hér liggur fyrir, er eitt þessara norrænu samvinnulaga, og má telja æskilegt, að það yrði gert að lögum hér á landi. Enda þótt váttryggingar tíðkuðust hér þegar á lýðveldistímanum, gagnkvæmar búfjártryggingar og brunatryggingar, þá er það þó eigi fyrr en á síðasta mannsaldri, að váttryggingar fara að skipta verulegu máli í viðskiptum manna hér á landi, og er sú þýðing þeirra nú orðin geysimikil og vaxandi með ári hverju. Löggjafinn hefur sinnt þessum málum fremur lítið, ekki sett nein almenn lög um samninga þessa, að undanskildum l. um sjóváttryggingu nr. 17 2. nóv. 1914. Að öðru leyti er aðeins fá einkaréttarákvæði að finna í lögum um ýmsar opinberar eða hálfopinberar tryggingarstofnanir, svo sem Samábyrgð Íslands á fiskiskipum og Brunabótafélag Íslands.

Váttryggingarfélag hafa að jafnaði sett sér almennar reglur um samningskjör þau, er þau bjóða viðskiptamönnum sínum, og er þau að finna í reglugerðum þeirra, prentuðum váttryggingarskilmálum og váttryggingarskírteinum. Að þessum kjörum verða viðskiptamennirnir að ganga. Samningsaðstaða félagsins verður þá miklu betri en aðstaða viðskiptamannsins, og þegar svo háttar, getur verið hætta á því, að hann verði að sæta ósanngjörnum kostum. Það bætir að vísu úr, að váttryggingarfélag munu oft ekki neyta réttar síns samkvæmt samningum að fullu, en það á viðskipta-maðurinn þá undir lipurð félagsins. Af þessum ástæðum getur í þessum samningum,

frekar en mörgum öðrum, verið þörf á ófrávikjanlegum ákvæðum, enda er og kveðið svo á að allmörg ákvæði frumvarps þessa skuli vera ófrávikjanleg, ýmist í þágu félagsins eða váttryggðs.

Um einstakar greinar frumvarpsins skal það tekið fram, sem hér fer á eftir.

I. KAPÍTULI

Sameiginlegar reglur um allar tegundir váttrygginga.

Um 1. gr.

Í gr. þessari er kveðið á um gildissvið laganna. Gilda þau um váttryggingarsamninga. Þykir eigi vera ástæða til að skilgreina það nánar, hvaða samningar teljist vera váttryggingarsamningar, enda hafi bæði fræðimenn og dómstólar afmarkað það hugtak nægilega. Löggin gilda þó eigi um alla váttryggingarsamninga, heldur þá eina, sem gerðar eru við félög eða stofnanir, sem reka váttryggingarstarfsemi. Í þessu felst takmörkun á tvo vegu. Löggin gilda ekki um samninga, þar sem einstakur maður tekur á sig váttryggingu, og er þetta í samræmi við l. nr. 62 22. nóv. 1913, 1. gr., og á hinn bóginn gilda þau aðeins um váttryggingarsamninga við félög eða stofnanir, sem reka váttryggingarstarfsemi. Ef félag, sem rekur annars konar starfsemi, tæki að sér að svara til skaða, er annar maður kynni að verða fyrir, mundu ákvæði laganna eigi gilda um þann samning.

Enn fremur er sú takmörkun gerð á gildissviði laganna, að þau taka ekki til nokkurra nánar tiltekinnna váttrygginga, en það eru:

a. Endurtryggingar. Þær eru sjálfstæð tryggingalögskipti, sem að jafnaði hafa engin áhrif á lögskipti aðila frumtryggingarsamningsins. Réttur váttryggðs gegn félaginu verður að jafnaði hinn sami, hvort sem félagið hefur endurtryggt sig eða eigi. En þótt löggin taki ekki beinlínis til endurtrygginga, mundi samt mega beita ýmsum ákvæðum þeirra með lögjöfnuði um þær.

b.—d. Í staflíðum þessum ræðir um almannatryggingar og aðrar tryggingar svipaðar þeim. Um þær allar gætir sérstakra félagslegra sjónarmiða, og um þær er mælt fyrir í sérstökum, ýtarlegum lögum. Tryggingar þær, sem um ræðir í staflíðunum b. og d., eru og yfirleitt skyldutryggingar, og gætir þar lítt samninga aðilanna.

e.—f. Samninga þá, er ræðir um í staflíðum þessum, þótti og rétt, samkvæmt fyrirmynd dönsku laganna, að undanskilja gildi laga þessara.

Um 2. gr.

Greinin hefur að geyma skýringu á nokkrum orðum, sem notuð eru víða í lög-unum.

Sá aðila, sem tekur trygginguna á sig, er nefndur „félagið“. Það er handhægt heiti og á einnig oftast við, því að tíðast er að félög taki tryggingar á sig. Orðið „ábyrgðarsali“, sem notað er í l. nr. 17 2. nóv. 1914, er villandi, því hér er eigi um kaup eða sölu að ræða. Hins vegar mætti nota orðið „váttryggjandi“, en rétt þótti þó að fylgja norrænu lögnum um þetta efni.

Löggin greina vandlega á milli þess manns annars vegar, sem semur við félagið um váttrygginguna, og hins vegar þess, sem kröfu á um greiðslu bótanna. Hinn fyrri er nefndur „váttryggingartaki“, hinn síðarnefndi „váttryggður“. Er þar að vísu oft um sama manninn að ræða, en þarf þó eigi svo að vera, og er þessi aðgreining því nauðsynleg.

Um 3. gr.

Lagaákvæði, sem sett eru um samninga á sviði einkamálaréttarins, eru oftast frávikjanleg, þ. e. aðilarnir geta samið um afvik frá þeim. Þetta er og aðalreglan, að því er varðar váttryggingarsamninga. En löggin kveða sjálf svo á, að allmörg af ákvæðum þeirra skuli vera ófrávikjanleg, sbr. 10., 14. 2. mgr., 17., 20., 21., 23.—25., 28., 32., 50.—52., 115., 121., 124. gr. Ákvæði þessi miða flest að því að koma í veg fyrir

afvik frá lögnum, sem eru váttrygðum í óhag, og mundi því vera heimilt að víkja frá þeim honum í hag.

Auk ákvæða þeirra, er lögin sjálf lýsa ófrávikjanleg, eru svo ýmis ákvæði þeirra ófrávikjanleg samkv. öðrum réttarreglum. Má þar tilnefna ákvæðin um afleiðingar þess, að félagið verður gjaldþrota, og ákvæðin um vernd kröfu til lífsábyrgðarfjár gegn skuldheimtumönnum váttrygðs.

Rangar upplýsingar við samningsgerð.

Öll heilbrigð váttryggingarstarfsemi byggist á því, að félögunum sé unnt að gera sér sem réttastar hugmyndir um áhættu þá, er þau taka ábyrgð á. Þann dóm sinn verða þau oft og einnig að byggja, einvörðungu eða að mestu leyti, á upplýsingum, sem váttryggingartaki gefur, og varðar það því miklu, að þær séu sem réttastar. Í váttryggingarréttinum eru því víðast settar strangar reglur um afleiðingar þess, að þessar upplýsingar reynast rangar, og það látið varða ógildi samningsins, sbr. um sjóváttryggingu l. nr. 17 2. nóv. 1914, 12.—15. gr. Nú á tímum mun almennt talið, að þessi ákvæði eldri laga séu of hörð í garð váttryggingartaka. Félögin eigi nú hægara en áður um að fá upplýsingar frá öðrum en váttryggingartaka, og hart sé að láta samninginn ávallt falla allan úr gildi af þessum sökum. Sé þá sá millivegur hagkvæmari, að láta hann gilda, en með breyttu efni eftir atvikum, og loks sé rétt að láta það skipta meiru máli en fyrr, hversu vitneskju váttryggingartaka um þessi atvik var varið. Ákvæði laganna um þetta efni eru mótuð af þessum nýju skoðunum.

Um 4. gr.

Hér er mælt svo fyrir, að samningurinn sé óskuldbindandi fyrir félagið, ef váttryggingartaki hefur beitt svikum við samningsgerðina, sbr. l. nr. 7 1. febr. 1936, 30. gr. Sama er látið gilda, ef framkoma hans að öðru leyti hefur verið með þeim hætti, að það mundi almennt verða talið óheiðarlegt af honum að bera samninginn fyrir sig, sbr. l. nr. 7 1. febr. 1936, 32. gr. Í þessum tveimur tilvikum er atferli váttryggingartaka ámælisverðast, og er því eðlilegt, að það hafi þá afleiðingu að leysa félagið með öllu við skuldbindingar sínar gagnvart honum.

Um 5. gr.

Hér er rætt um það tilvik, er váttryggingartaki hefur ástæðu til að ætla, að upplýsingar, sem hann hefur gefið félaginu, séu réttar, og skerðir það þá eigi rétt hans gegn félaginu, þótt þær reynist að hafa verið rangar. Sú áhætta, sem því er samfara, er m. ö. o. lögð á félagið.

Frá þessari meginreglu 1. mgr. er svo vikið að nokkru í 2. mgr., að því er til skaðatrygginga tekur. Félaginu er heimiluð uppsögn á samningnum með 14 daga fyrirvara. Ef váttryggingartaki hefur t. d. váttryggt skip sitt eða hús um eins árs bil og gefið félaginu í grandleysi upplýsingar, sem síðar reynast að vera rangar, en hafa ráðið því, að félagið tók váttrygginguna á sig, þá væru það harðir kostir fyrir félagið, ef það skilyrðislaust væri bundið til loka váttryggingartímans. Vegna hagsmuna váttryggingartaka er þó rétt að láta trygginguna eigi falla tafarlaust úr gildi, heldur veita honum nokkurn frest til að afla sér nýrrar tryggingar hjá sama félagi eða öðru. Regla þessi er einskorðuð við skaðatryggingar. Þegar um persónutryggingu, svo sem líftryggingu, er að ræða, er frekar hætta á, að atvik þau, sem váttryggingin er bundin, t. d. heilsufar mannsins, kunni að hafa tekið þeim breytingum, að ný trygging sé ófánleg eða aðeins fánleg gegn mjög háu iðgjaldi.

Um 6. gr.

Þegar hvorki er um að ræða sviksemi eða óheiðarlegt atferli váttryggingartaka, né um grandleysi hans, en hann hefur gefið rangar upplýsingar, veltur gildi samningsins á því, hve miklu þessar upplýsingar hafa ráðið um loforðsgjöf félagsins. Ef atriði þau, er rangt var frá skýrt, hafa verið svo mikilvæg, að félagið mundi alls

eigi hafa tekið váttrygginguna á sig, ef það hefði vitað hið rétta, er félagið laust allra mála. Ef váttryggingartaki mátti ætla, að atvik þessi skiptu félagið engu máli, er félagið skuldbundið samkvæmt efni samningsins.

Sá möguleiki er þó einnig fyrir hendi, að félagið hefði tekið váttrygginguna á sig, þótt það hefði vitað hið rétta, en tekið hana þá á sig með öðrum kjörum. Um það ræðir í 2. og 3. mgr. Þegar svo stendur á, hefur tveimur mismunandi reglum verið fylgt. Önnur er sú, að félagið sé laust við ábyrgð á þeim váttryggingaratburðum eða því tjóni, sem stafar af atvikum þeim, sem það fékk eigi réttar upplýsingar um, en beri hins vegar fulla ábyrgð á þeim váttryggingaratburðum, sem mundu hafa gerzt og haft hið sama tjón í för með sér, þótt atvikum hefði verið svo hagað, sem frá var skýrt. Er þetta nefnt „orsakareglan“ (kausalitetsreglan). Dæmi þessa má nefna það, að hús er brunatryggt, en váttryggingartaki hefur af vangá látið hjá líða að skýra frá því, að rekin sé í því starfsemi, sem mikil brunahætta stafar af. Húsið brennur af eldi frá nágrannahúsi. Váttryggingin mundi þá í fullu gildi samkvæmt þessari reglu. Hins vegar mundi váttryggingartaki engar bætur fá, ef húsbrunin stafaði af hinum hættulega atvinnurekstri.

Önnur lausn málsins er sú, að láta það, að rangt er tilsagt, leiða til þeirrar breytingar á samningnum, að hann verði þess efnis, sem hann mundi hafa orðið í fyrstu, ef rétt hefði verið frá sagt. Er það hin svonefnda „hlutfallsregla“ (pro rata-reglan). Ef t. d. 10% hærra iðgjalds mundi hafa verið krafizt, ef félaginu hefði verið kunnugt um hin réttu atvik, þá lækki váttryggingarfjárhæðin að sama skapi. Ef félagið mundi hafa endurtryggt t. d. 40000 kr. af áhættu sinni, en hefur aðeins endurtryggt 30000 kr. vegna hinna röngu upplýsinga, þá komi mismunurinn, 10000 kr. til frádráttar bóttum þeim, sem váttryggingartaki fær greiddar, o. s. frv.

Í 2. mgr. er hlutfallsreglan lögfest sem aðalregla, en í 3. mgr. er mælt svo fyrir, að orsakareglan skuli gilda um flutningatryggingar.

Þess skal getið, að ákvæði 6. gr. eru frávikjanleg, sbr. 10. gr.

Um 7. gr.

Í 5. og 6. gr. er lýst afleiðingum þess, að váttryggingartaki gefur rangar upplýsingar. Í 7. gr. ræðir hins vegar um það, ef hann lætur hjá líða að gefa félaginu upplýsingar um málið. Sé um sviksamlega launung eða óheiðarlegt atferli hans að ræða, fer um gildi samningsins svo sem segir í 4. gr. Endranær er sú aðalreglan, að það skiptir eigi máli um ábyrgð félagsins, þótt váttryggingartaki láti hjá líða að skýra því frá atvikum. Þetta gildir þó ekki, ef honum má vera það ljóst, að atvik þessi skipti máli fyrir félagið, og meta má það sem stórkostlegt gáleysi af hans hálfu að leyna þeim. Ef svo er, er launung hans lögð á borð við það, að hann hafi gefið rangar upplýsingar.

Það er algengt, að félögin leggi fyrir váttryggingartaka eyðublöð með spurningum, sem honum er ætlað að svara. Láti hann einhverjum þeirra ósvarað, og taki félagið á sig váttrygginguna án þess að krefjast svars við þeim, mundi váttryggingartaki að jafnaði mega telja það vott þess, að félagið liti svo á, að þau atriði, sem ósvarað var, skipti eigi máli fyrir sig. Oft mundi hann og mega líta svo á, að spurningaskráin hefði að geyma öll þau atriði, sem félagið óskaði, að hann gæfi upplýsingar um.

Um 8. gr.

Hér ræðir um nauðsyn þess, að félagið skýri váttryggingartaka frá, ef það ætlar að bera fyrir sig eitthvert atvika þeirra, sem ræðir um í 5–7. gr. Váttryggingartaka getur verið þess mikil þörf að fá sem fyrst vitneskju um, hvernig félagið hyggst bregðast við, er slík atvik koma í ljós, t. d. hvort það ætlar að nota tækifærið til að ganga frá samningnum. Eru ákvæði gr. í samræmi við reglur annarra laga um svipaðar tilkynningar, svo sem l. nr. 39 19. júní 1922 og l. nr. 7 1. febr. 1936. Hins vegar þarf engra tilkynningar við, er félagið hyggst að neyta réttar síns samkvæmt 4. gr.

Um 9. gr.

Vera má, að félagið viti hið rétta um atvik þau, er rangt var skýrt frá eða leynt var. Það hefur t. d. sjálf látið rannsaka málið. Þegar svo er, hafa hinar röngu upplýsingar engin áhrif haft um loforðsgjöf þess, og getur það þá eigi borið þær fyrir sig. Sama gildir, ef það mátti vita hið rétta.

Það leiðir og af eðli málsins, að váttryggingartaka er aðeins skylt að gefa upplýsingar um atvik, er áhrif geta haft um ákvarðanir félagsins, þ. e. varða áhættu þess. Það hefur því engin áhrif, þótt rangar upplýsingar séu gefnar um atvik, sem eigi geta skipt máli með slíkum hætti eða eru nú hætt að geta það.

Um 10. gr.

Í 1. mgr. er kveðið á um það, að ákvæði 5. og 7.—9. gr. skuli vera ófrávikjanleg af félagsins hálfu. Samningar, er áskildu félaginu betri afstöðu en ákvæði gr. þessara veittu, eru því ógildir, en hins vegar er ekkert því til fyrirstöðu að samningurinn sé gerður hagstæðari váttryggingartaka en gr. þessar segja.

Skyldan til að gefa félaginu upplýsingar hvílir fyrst og fremst á váttryggingartaka, sem er samningsaðili félagsins, og oftast er hann einnig váttryggður. En stundum koma upplýsingarnar frá öðrum mönnum, svo sem þegar umboðsmaður váttryggingartaka gerir váttryggingarsamninginn eða þegar váttrygging er tekin á hagsmunum þriðja manns. Samkvæmt 2. mgr. gr. hefur fyrirvari félagsins um ábyrgðarleysi þess, ef þessar upplýsingar reynast rangar, eigi ríkari áhrif til að leysa félagið undan ábyrgð, en hann mundi hafa haft, ef hinar röngu upplýsingar hefðu komið frá váttryggingartaka sjálfum.

Samkv. 3. mgr. getur félagið eigi heldur takmarkað ábyrgð sína með því, að taka í váttryggingarskirteinið lýsingu á tilteknum atvikum, er það eigi hefur leitað vitneskju um hjá váttryggingartaka, og áskilja sér að vera undan ábyrgð þegið að meira eða minna leyti, ef það, sem í skirteininu segir um atvik þessi, reynist rangt.

Upphaf ábyrgðar félagsins.

Um 11. gr.

Það fer eftir l. nr. 7 1. febr. 1936, hvort talið er, að váttryggingarsamningur sé á kominn milli aðila, en það er önnur spurning, hvenær ábyrgð félagsins hefst. Hún getur hafizt um leið og samningur er á kominn. Hún getur einnig hafizt síðar, t. d. er samningur um brunatryggingu á húsi er gerður 15. des., en ábyrgð félagsins á ekki að hefjast fyrr en 1. jan. Enn fremur getur svo verið umsamið, að samningurinn skuli verka aftur fyrir sig, þannig að ábyrgð hefjist áður en samningurinn er gerður, t. d. er eigandi vöru verður þess vís, að skip, sem flytur hana, er lagt úr höfn fyrir tveimur dögum og váttryggir þá vöruna frá brottför skipsins úr höfn að telja. Venjulega eru sett ákvæði í samninginn um það, hvenær ábyrgð félagsins skuli hefjast. En hafi það eigi verið gert, mælir 11. gr. svo fyrir, að ábyrgð félagsins skuli talin hefjast þegar félagið eða váttryggingartaki senda frá sér samþykki á tilboði hins. Upphaf ábyrgðarinnar verður að sjálfsögðu að miðast við ákveðið augnablik, og með því að oft getur verið örðugt að sanna, hvenær dags orðsendingin hefur verið send af stað, er mælt svo fyrir, að hún skuli talin hafa verið send kl. 6 síðd., sé annað eigi sannað.

Iðgjaldið.

Í þessum þætti frumvarpsins eru nokkrar reglur um endurgjald það, er váttryggingartaka ber að greiða félaginu fyrir þá fjárhagslegu tryggingu, sem félagið lofar honum með samningnum. Endurgjald þetta er venjulega nefnt iðgjald, en reglur þessar koma jafnt til greina þótt það kunní að vera nefnt öðru nafni, t. d. tillög í gagnkvæmu váttryggingarfélagi.

Um 12. gr.

Hér ræðir um gjalddaga iðgjalda og þarfnast 1. mgr. eigi skýringa.

Um 2. mgr. er þess að geta, að þegar váttryggingarsamningur er endurnýjaður, þá er gjalddagi hins fyrsta iðgjalds á fyrsta degi váttryggingartímans, en ekki við sammingsgerðina, og gildir það einnig, er hinn nýi samningur er gerður áður en váttryggingartíminn samkvæmt hinum eldra samningi er á enda.

Um 13. gr.

Hér ræðir um afleiðingar þess, að iðgjaldið er eigi greitt á réttum tíma. Heimilar það greiðslufall félaginu uppsögn á samningnum, en váttryggingartaka er gefinn kostur á að koma í veg fyrir, að samningurinn falli niður samkv. uppsögninni með því að greiða iðgjaldið innan fresta þeirra, er í gr. segir. Ákvæði gr. eru ófrávikjanleg, sbr. 17. gr.

Um 14. gr.

Hér er að finna ákvæði um áhrif þess um ábyrgð félagsins, að iðgjaldið er eigi greitt. Ábyrgð þess lýkur um leið og greiðslufallið verður, og félagið svarar því ekki til váttryggingaraburða, er gerast eftir að svo er komið. En samkvæmt 3. mgr. á váttryggingartaki þess kost að varna því, að samningurinn falli endanlega niður, með því að greiða iðgjaldið. Hefst ábyrgð félagsins þá að nýju. Þessa úrræðis getur hann þó því aðeins neytt, að samningurinn sé eigi þegar fallinn úr gildi samkv. 13. eða 15. gr.

Fyrirvarar þeir, sem getið er í 2. mgr., miða að því, að tryggja félögin gegn því að hera ábyrgð án þess að fá endurgjald fyrir, en 1. mgr. 14. gr. veitir þeim nú næga tryggingu í því efni og eru þessir fyrirvarar því óþarfir. Á hinn bóginn eru þeir váttryggingartaka óhagstæðir, sbr. Landsfyriréttardóma X., bls. 308, því þeir geta leitt til þess, að hann verði að greiða iðgjöld fyrir tímabil, er félagið enga ábyrgð ber.

Um 15. gr.

Þegar vanskilin á greiðslu iðgjaldsins eru orðin svo mikil, sem í gr. þessari segir, þykir rétt að láta þau varða því, að samningurinn falli úr gildi uppsagnarlaust. Ef félagið byrjar lögsókn til heimtu iðgjaldsins, er litið á það sem vott þess, að það vilji láta samninginn vera í gildi, enda hefst þá ábyrgð þessa að nýju, en lýkur svo aftur, ef lögsóknin leiðir eigi til fullnustu kröfunnar.

Um 16. gr.

Hér ræðir um réttinn til iðgjaldsins, er samningurinn fellur niður, áður en sá tími er liðinn, sem hann var gerður til. Er þar greint á milli tvenns.

Annars vegar er það tilvik, að félagið segir samningnum upp samkvæmt heimild í lögunum sjálfum, sbr. 5., 13., 47. og 51. gr., eða samningurinn fellur úr gildi samkvæmt 15. gr. Á félagið þá rétt á iðgjaldi því, sem váttrygging sú, er úr gildi gekk, hefði kostað, samkvæmt gjaldskrá félagsins, ef hún hefði aðeins verið tekin um tímabilið fram að því, að samningurinn gekk úr gildi.

Á hinn bóginn eru svo, samkvæmt 2. mgr., öll önnur tilvik, þar sem samningurinn fellur úr gildi. Á félagið þá rétt á þeim hluta hins umsamda iðgjalds, sem svarar til tímans fram til þess, að samningurinn gekk úr gildi.

Hafi váttryggður þegar greitt hærra iðgjald en félagið á rétt á samkvæmt framan-sögðu, á hann rétt á endurgreiðslu (ristorno) þess, sem umfram er. Hafi hann hins vegar greitt minna, á félagið kröfu á hendur honum um mismuninn.

Um 17. gr.

Í 1. mgr. er kveðið á um það, að ákvæði 13.—15. gr. skuli vera ófrávikjanleg í óhag váttryggingartaka eða váttryggðum.

Í 2. mgr. er ákveðið, að nokkur ákvæði 13. gr. og 16. gr. gildi eigi um líftryggingar. Í þeirra stað koma sérreglur til greina um þessar tryggingar, sbr. 98. og 101. gr.

Asetnings- eða vangáratferli, er veldur því, að váttryggingaratburðurinn gerist.

Í þessum þætti frumvarpsins eru sett ákvæði um það, hvaða áhrif það hafi um skuldbindingu félagsins, að váttryggður eða annar maður, sem honum ber að svara fyrir, valda því, að váttryggingaratburðurinn gerist.

Um 18. gr.

Samkvæmt 1. mgr. ber félagið enga ábyrgð, ef váttryggður veldur því af ásettu ráði, að váttryggingaratburðurinn gerist. Samningur, sem mælti svo fyrir, að félagið skyldi greiða bætur fyrir tjón, er váttryggður hefði bakað sér sjálfur af ásettu ráði, og léti greiðsluskyldu þess vera algerlega komna undir geðþótta váttryggðs, mundi eigi talinn vera váttryggingarsamningur.

Sama var fyrrum talið gilda, er váttryggður hafði valdið þessu af gáleysi, sbr. b. nr. 17 2. nóv. 1914, 19. gr. Á síðari tímum hefur sú regla þó almennt verið talin of hörð í garð váttryggðs, og er því frá henni vikið í 2. mgr. Samkvæmt henni ber félaginu að bæta tjónið, er váttryggður hefur valdið því af gáleysi, sem eigi verður talið stórkostlegt. Sé gáleysi hans hins vegar talið stórkostlegt, fer það eftir mati á öllum alvikum, hvort félagið verður bótaskyldt eða eigi, og getur niðurstaðan þá orðið sú, að það skuli aðeins greiða nokkurn hluta bóttanna. Þetta gildir þó eigi um líftryggingar og ábyrgðartryggingar. Þar ábyrgist félagið að fullu þótt váttryggður hafi sýnt af sér stórkostlegt gáleysi og orðið þess með þeim hætti valdandi, að váttryggingaratburðurinn gerðist.

Um 19. gr.

Rétt þykir að takmarka ákvæði 18. gr. um brottfall eða takmörkun á ábyrgð félagsins, þegar hlut á að máli maður, sem eigi hefur náð sakhæfisaldri eða er andlega miður sín með þeim hætti, sem í gr. segir, svo og þegar það, að váttryggingaratburðurinn gerðist, hefur hlotizt af réttmætum varnarráðstöfunum gegn tjóni á mönnum eða eignum.

Um 20. gr.

Samkvæmt gr. þessari er sú regla ófrávikjanleg, að félagið sé ábyrgt, enda þótt váttryggður hafi valdið því, að váttryggingaratburðurinn gerðist, hafi hann eigi sýnt af sér stórkostlegt gáleysi. Frá þessari aðalreglu eru þó gerðar tvær undantekningar í gr., og þarfnast þær ekki nánari skýringa.

Skyldur váttryggðs, er váttryggingaratburðinn ber að höndum.

Félagið hefur margvíslega hagsmuni af því, að fá sem fyrst vitneskju um það, er váttryggingaratburð ber að höndum. Vera má, að hægt sé að draga úr tjóninu, ef fljótt er við brugðið. Rannsaka þarf atvik að atburðinum sem fyrst til þess að ganga úr skugga um, hvort félagið á að ábyrgjast tjónið eða eigi. Örðugra getur og orðið að meta tjónið, er langt líður um. Í váttryggingarskilmálum eru oft gerðar mjög strangar kröfur til váttryggðs um tilkynningar til félagsins, en ekki er ástæða til að láta það, að hann tilkynnir eigi, hafa áhrif um skyldur félagsins, nema því aðeins að segja meg, að um vanrækslu váttryggðs hafi verið að ræða og vanræksla hans hefur komið félaginu að boga. Ákvæði frumvarpsins um þetta efni eru að mestu sama efnis og l. nr. 17 2. nóv. 1914, 16. gr., en þó er sá miklu munur á þeim, að reglur frumvarpsins eru ófrávikjanlegar, en hinar frávikjanlegar.

Um 21. gr.

Í 1. mgr. er að finna hina almennu reglu um tilkynningarskyldu váttryggðs.

Í 2. mgr. ræðir um afleiðingar þess, að váttryggður vanrækir tilkynningarskyldu sína. Ábyrgð félagsins takmarkast og verður eigi meiri en hún mundi hafa orðið, ef tilkynningin hefði verið gefin. Ef félagið t. d. hefði getað gert ráðstafanir til að koma fram ábyrgð gegn þriðja manni, ef því hefði verið kunnugt um váttryggingar-

atburðinn, en hefur misst af tækifærinu til þess fyrir vanrækslu váttryggðs, þá mundi ábyrgð þess minnka sem svarar þeirri upphæð, sem það ella hefði unnið úr hendi þriðja manns.

Samkvæmt 3. mgr. tekur tilkynningarskylda váttryggðs einnig til aðdraganda þess, að tjónið verður, enda þótt það þá eigi sé enn staðreynt, hvort tjón þegar er orðið. Félagið getur þá e. t. v. gert ráðstafanir, sem komið geta í veg fyrir, að tjón verði.

Ákvæði gr. eru ófrávikjanleg, sbr. 4. mgr.

Um 22. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Um 23. gr.

Greinin fjallar um það tilvik, að ákveðið hefur verið í samningi, að váttryggður skuli glata öllum rétti til bóta, er hann hefur haft í frammi sviksamlegt atferli. Vera má að þetta reynist vera óhæfilega þung viðurlög, einkum er svikin lúta aðeins að minni háttar atriðum, og viðurlög þessi mundu stundum koma niður á öðrum en váttryggðum, t. d. dánarbúi hans eða þrotabúi. Því er það hér lagt á vald dómstólanna að fella slík samningsákvæði úr gildi að nokkru eða öllu.

Í 2. mgr. er félaginu meinað að áskilja sér í samningnum meiri rétt en segir í 2. mgr. 21. gr., er rangar upplýsingar hafa verið gefnar eða launung verið lögð á atriði, er frá skyldi skýrt, án þess þó að um sviksemi hafi verið að ræða.

Greiðsluskylda félagsins.

Um 24. gr.

Í 1. mgr. eru hin almennu ákvæði um gjalddaga bótagreiðslunnar. Ber að skýra þau svo, að félaginu sé skylt að greiða, þegar váttryggður krefur það um greiðslu, eftir að þeir 14 dagar, sem hér ræðir um, eru liðnir. Að jafnaði er það váttryggðs að koma fram með upplýsingar um að skilyrði fyrir bótagreiðgslu séu fyrir hendi og um upphæð bóta, og þegar 14 dagar eru liðnir frá því, að hann lagði fram fullnægjandi skilríki fyrir þessu, getur hann krafizt greiðslunnar. Félagið getur þá eigi lengt greiðslufrest sinn með því að krefjast frekari upplýsinga eða fara sjálft að afla þeirra.

Vera má, að enn séu eigi fyrir hendi gögn um skyldu félagsins til að greiða alla hina umkröfðu upphæð, en víst sé orðið um nokkurn hluta hennar. Er þá ástæðulaust að leyfa félaginu að fresta greiðslu á þessum hluta bóta, og getur váttryggður þá krafizt þeirra, svo sem í 1. mgr. segir.

Um skyldu félagsins til að greiða vexti af bótaupphæðinni eru fyrirmæli í 3. mgr. Þegar þar er talað um víxilvexti Landsbankans, er átt við forvexti bankans (disconto).

Í 4. mgr. er félaginu bannað að áskilja sjálfu sér í samningnum rétt til þess að ákveða hvenær greiðsla skuli fara fram svo og að binda greiðsluskyldu sína við það, að það hafi verið skyldað til greiðslu með dómi.

Aðgangsréttur félagsins.

Um 25. gr.

Vera má, að einhver þriðji maður hafi orðið þess valdur, að váttryggingaratburðurinn gerðist, og verði af þeim eða öðrum sökum bótaskyldur við váttryggðan. Sú regla gildir um flestar váttryggingar, að váttryggður á ekki að fá meiri bætur en tjóni hans nemur. Sú regla væri brotin, ef váttryggður gæti heimt fullar bætur hjá báðum, félaginu og hinum skaðabótaskylda manni. Við þessi rök hafa ákvæðin í 1. másl. gr. að styðjast. Í 2. másl. er veitt heimild til þess að lækka eða fella niður skaðabótaábyrgð þriðja manns, hæði þegar hann hefur valdið tjóninu af vangá, sem eigi verður talin stórkostleg, og þegar ábyrgð hans byggist á reglunum um ábyrgð vinnuveitanda á skaðaverkum starfsmanna hans. Hliðstæð ákvæði um takmörkun bóta-

ábyrgðar eru í l. nr. 41 19. maí 1930, 51. gr. og á slík regla eigi sízt vel við, er svo stendur á sem hér, að sá, er fyrir tjóninu verður, á rétt á bótum annars staðar að.

Samkv. 2. mgr. gilda þessar reglur ekki um líftryggingar, slysa- eða sjúkratryggingar. Ástæða til þess er sú, að tryggingar þessar eru í þeim flokki váttrygginga, sem nefndur er „summuváttrygging“, en einkenni þeirra er það, að félaginu ber, þegar váttryggingaratburðurinn gerist, að greiða hina umsömdu váttryggingarupphæð, án til-lits til þess, hvort váttryggður hefur beðið nokkurt tjón eða eigi. Í þessum tryggingum hefur það og engin áhrif á kröfu váttryggðs, hvort heldur en gegn félaginu eða gegn þriðja manni, að hann hefur fengið bætur hjá hinum. Ákvæðum 1. mgr. skal þó beitt um slysa- og sjúkratryggingar að svo miklu leyti, sem greiðsla félagsins er raun-veruleg skaðabót. Vera má, að efni váttryggingarsamnings sé á þá leið, að aðeins megi krefjast bóta fyrir fjártjón, t. d. sjúkrahúskostnað, borgun til lækni, greftrunarkostnað o. s. frv., og eru þær tryggingar þá settar á bekk með öðrum fjártjóns-tryggingum.

Ákvæði gr. eru samkvæmt 3. mgr. ófrávikjanleg í þágu félagsins.

Fjárprot félagsins eða váttryggingartaka.

Um 26. gr.

Ef bú félagsins er tekið til gjaldprotaskipta, eru líkur fyrir því, að það geti eigi staðið í skilum við váttryggðan, ef til kemur, og er þá samkvæmt almennum reglum brostin veruleg forsenda fyrir skuldbindinu hans. Heimilar það honum riftun samningsins. En þótt hann neyti eigi þess réttar, þykir rétt að setja gildi samningsins ákveðin mörk, er þannig er komið, og því er hann látinn ganga úr gildi þrem mánuðum eftir að gjaldprotaskiptin voru auglýst.

Í 2. mgr. er rætt um það, er fjárprot félagsins koma í ljós með öðrum hætti. Er váttryggðum þá einnig heimil riftun, en félagið getur komið í veg fyrir hana með því að setja tryggingu fyrir efndum samningsins af sinni hálfu.

Þegar samningnum er rift samkvæmt 1. eða 2. mgr. getur váttryggingartaki krafizt bóta fyrir tjón það, er hann biður við það, að váttryggingunni lýkur fyrr en skyldi, t. d. ef hann getur ekki aflað sér váttryggingar annars staðar fyrir jafnlágt iðgjald.

Um 27. gr.

Í gr. þessari ræðir um áhrif þess, að ýmsar verulegar breytingar verða á högum félagsins, svo að við það eru brostnar verulegar forsendur fyrir skuldbindingu váttryggingartaka. Heimila þessar breytingar váttryggingartaka riftun samningsins og eftir atvikum bætur fyrir tjón, er hann kann að biða.

Um 28. gr.

Fjárhagur váttryggingartaka getur skipt miklu máli fyrir félagið, því undir honum er það komið, hvort hann getur staðið í skilum með greiðslu iðgjaldsins. Greinin ræðir um tvö tilvik, þ. e. gjaldprotaskipti á búi váttryggingartaka og umleitun hans um nauðasamninga án gjaldprotaskipta, og vísar um það efni til almennra reglna laganna. Fer um afleiðingar fjárprotanna eftir þeim, og er ekki heimilt að semja um annað, að því undanskildu, að félagið getur áskilið sér rétt til að segja samningi um skaðatryggingu upp með 14 daga fyrirvara.

Fyrning.

Um 29. gr.

Hér má finna almenna reglu um fyrningu krafna, er rísa af váttryggingarsamningi. Er fyrningarfræsturinn ákveðinn 4 ár, svo sem um flestar kröfur gildir, sbr. l. nr. 14 20. okt. 1905, 3. gr. En hér er sett sú sérregla, að fyrningarfræsturinn telst eigi, eins og venjulegt er, frá gjalddaga kröfunnar, heldur frá lokum þess almanaksárs, er kröfuhafinn átti þess fyrst kost að leita fullnustu hennar. Bið getur orðið

á því, að það skilyrði sé fyrir hendi, og er þá ákveðið, að kröfur um bætur og kröfur um váttryggingarupphæðina — þetta síðara á við um „summuváttryggingar“ — fyrnist í síðasta lagi á 10 árum frá því að váttryggingaratburðurinn gerðist.

Í l. nr. 14 20. okt. 1905, 2. gr. er mælt svo fyrir, að kröfur um lífeyri fyrnist á 20 árum. Er þar átt við sjálfan lífeyrisréttinn en kröfur um hinar einstöku lífeyrisgreiðslur fyrnast á 4 árum. Þótt kröfur um lífeyri geti risið af váttryggingarsamningi, þótti eigi ástæða til að haggja þessu ákvæði l. nr. 14 1905.

Um 30. gr.

Í grein þessari eru reistar skorður við því, að félagið geti samið um skemmri fyrningarfresti en í 29. gr. segir. Greinin þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Samningar um framlenginu váttryggingarinnar.

Um 31. gr.

Það er á valdi aðila að kveða á um það, hve langur váttryggingartíminn skuli vera. Þeir geta einnig kveðið á um það, að váttryggingin skuli teljast framlengd, hafi henni eigi verið sagt upp. Sé framlengingartíminn ekki lengri en eitt ár, er samningurinn um hann bindandi fyrir aðila. En sé hann lengri en eitt ár, getur félagið því aðeins borið þetta samningsákvæði fyrir sig, að það hafi, innan þess tíma fyrir lok uppsagnarfrestsins, sem í greininni segir, vakið athygli váttryggingartaka á því, og þar með gefið honum tilefni til að taka ákvörðun um það, hvort hann eigi heldur að framlengja samninginn eða segja honum upp.

Ákvæði um gerðardóm o. fl.

Um 32. gr.

Í grein þessari eru ákvæði, sem eiga að tryggja váttryggðan eða váttryggingartaka við samningagerðir við félagið og við gerðardóm um ágreiningsefni aðila.

Um tilkynningar.

Um 33. gr.

Í 1. mgr. er gefin regla um það, á hvaða tíma tilkynningar félagsins til váttryggingartaka eða váttryggðs, svo sem tilkynningar samkvæmt 5., 8., 13., 14., 30., 31., 47., 48., 51., 74., 84., 87. og 121. gr. skuli hafa áhrif, og er þá við það miðað, hvenær sá, sem tilkynningunni er beint til, tekur á móti henni, þ. e. hvenær hún „kemur til hans“ í þeirri merkingu, sem þau orð hafa í l. nr. 7 1. febr. 1936. Ef það, að tilkynningin kemur eigi fram á réttum tíma, stafar af atvikum, sem varða viðtakandann, er miðað við næsta dag, eftir að hún mundi hafa komið fram, ef þessi atvik hefðu eigi tafið hana.

Í 2. mgr. eru ákvæði um það, hvor aðila skuli hafa áhættuna af því, ef tilkynningum, sem ræðir um í 21., 46. og 67. gr. — en þar er um tilkynningar váttryggðs til félagsins að ræða — seinkar. Ákvæði þessi eru hliðstæð ákvæðum l. nr. 7. 1. febr. 1936, 39. gr. og l. nr. 39 19. júní 1922, 61. gr.

Ógildi ósannjarnra samningsákvæða.

Um 34. gr.

Váttryggingar varða þjóðfélagið svo miklu, að eigi þykir ráðlegt að leggja það að öllu á vald aðila sjálfrá að semja um þær sín í milli. Því er og mælt svo fyrir í frumvarpinu, að ýmis einstök ákvæði þessi skuli vera ófrávikjanleg. En löggjafanum er það að sjálfsögðu ofvaxið að setja ákvæði um öll þau hugsanlegu tilvik, þar sem þess kynni að reynast þörf. 43. gr. er því ætlað að vera viðbót við hin dreifðu ákvæði um ógildi einstakra tiltekinnna samningsákvæða.

II. KAPÍTULI

Skaðatryggingar.

Skaðatrygging er váttrygging, þar sem skylda félagsins er sú ein að bæta fjárhagslegt tjón, sem orðið hefur, eða, eins og þegar um sjóváttryggingu er að ræða, að greiða bætur fyrir hið raunverulega verðgildi hinna tryggðu hagsmuna, er ábyrgð félagsins hófst, sbr. 75. gr. Efnalegir hagsmunir verða aðeins tryggðir skaðatryggingu, en váttrygging á persónulegum hagsmunum, lífi manna eða heilbrigði, getur bæði verið skaðatrygging og trygging, þar sem félaginu er skylt að greiða fyrirfram ákveðna váttryggingarupphæð, er váttryggingaratburðurinn gerist (summuváttrygging).

A. Almenn ákvæði.

Tryggingarhagsmunir.

Um 35. gr.

Samkvæmt grein þessari er það bundið takmörkunum á tvo vegu, hvaða hagsmuni tryggja má skaðatryggingu, að 1) þeir séu lögmætir og 2) að unnt sé að meta þá til peningaverðs. Hið síðarnefnda leiðir af eðli skaðatrygginga. Af fyrrnefndu takmörkuninni leiðir það, að váttrygging, sem ætluð væri til þess að bæta váttryggðum tjón, sem leiddi af ólögmeðum ásetningarverkum hans, væri ógild, t. d. ef hún ætti að tryggja honum bætur fyrir atvinnutjón hans vegna afplánunar refsingar eða tjón, er leiddi af upptöku muna. Annars þarf váttrygging ekki að vera ógild, þótt henni sé ætlað að bæta afleiðingar réttarbrots, sbr. t. d. ábyrgðartryggingar á bifreiðum.

Það skiptir eigi máli, hvort tryggðir eru hagsmunir váttryggingartaka sjálfs eða annars manns, enda oft þörf á tryggingu vegna annars manns, svo sem t. d., er seljandi vöru, er flytja á sjóveg, váttryggir hana í þágu kaupandans.

Váttryggingarverð.

Um 36. gr.

Váttryggingarverðið er sú upphæð, er leggja skal til grundvallar, er bætur eru ákveðnar.

Greinin gefur skýringu á því, til hvaða hagsmuna váttryggingin skuli talin taka, þegar hlutur er váttryggður og engir sérstakir hagsmunir tilgreindir. Sé t. d. um að ræða brunatryggingu á húsi og brenni húsið, þá á að bæta verð þess eða þá verðrýrnun, sem það hefur orðið fyrir við brunann, en ekki t. d. kostnað, sem eigandi hússins kann að hafa haft af því, að koma innanstokksmunum sínum fyrir í geymslu, eða tjón, sem hann hefur hlotið af atvinnumissi, vegna þess að sölubúð hans eða vinnustofa skemmdist af eldi.

Um 37. gr.

Þar eð tryggingar þær, er hér ræðir um, aðeins eiga að bæta tjón það, er váttryggður beið, þá er eðlilegt, að bæturnar séu miðaðar við verð hlutarins á þeirri stundu, er tjónið verður. Til þess að ákveða það er hér mælt fyrir um, að farið skuli eftir kaupverði sams konar hluta sem næst því, að váttryggingaratburðurinn gerðist. Má ætla, að það hafi verið verðgildi hlutarins, er hann fórst, og þá einnig tjón váttryggðs, þó að fráreginni verðrýrnun, sem þegar kann að hafa verið orðin á hlutnum vegna aldurs, brúkunar o. s. frv.

Um 38. gr.

Þegar um hluti er að ræða, sem váttryggður hefur sjálfur búið til, skal einnig miða bæturnar við söluverð þeirra, en þó er frá því dregið ýmislegt hagræði, sem váttryggður hafði af því að þurfa ekki að sjá um sölu hlutarins sjálfur. Bæturnar verða því netto söluverð hlutanna.

Um 39. gr.

Í 1. mgr. er sett fram meginregla sú, sem áður hefur verið getið, að bæturnar skuli eigi vera hærri en upphæð tjónsins nemur, og samkvæmt 2. mgr. er þessi regla ófrávikjanleg félaginu til tjóns, enda þótt félagið beri sönnunarbyrðina fyrir því, að hinar umsömdu bætur séu hærri en upphæð tjónsins.

Vátrygging undir verði.

Um 40. gr.

Aðilum er frjálst að semja svo um, að vátryggingarfjárhæðin skuli vera lægri en verð hinna vátryggðu hagsmuna, sbr. l. nr. 17 2. nóv. 1914, 8. gr. Þegar svo er, verður ábyrgð félagsins hlutfallsleg. Vörur, sem eru 10000 kr. virði, eru vátryggðar fyrir aðeins 7500 kr. Félagið ábyrgist þá aðeins $\frac{3}{4}$ hluta tjónsins. Þetta gildir þó því aðeins, að ekki sé á annan veg um samið, t. d. þannig, að félagið skuli bæta tjónið að fullu svo langt, sem vátryggingarupphæðin nær (vátrygging au premier risque).

Tvítrygging.

Um 41. gr.

Það hefur verið nefnt tvítrygging, er sömu hagsmunir eru tryggðir gegn sömu hættu hjá fleiri félögum en einu, sbr. l. nr. 17 2. nóv. 1914, og er því heiti haldið sér, þótt eftirfarandi reglur gildi einnig, er félögin, sem tryggt er hjá, eru fleiri en tvö. Samkvæmt 6. gr. l. nr. 17 frá 1914 gildir sú regla að jafnaði um tvítryggingu, að hin yngri vátrygging heldur gildi sínu aðeins að svo miklum hluta, sem vátryggingarverð hinna vátryggðu hagsmuna er meira en hinni eldri vátryggingu nam. Ef t. d. skip, sem er 500000 kr. virði, er vátryggt fyrir 400000 krónur hjá A. og 300000 kr. hjá B., og alger skipstapi verður, þá greiðir A. 400000 kr. en B. aðeins 100000 kr. Þetta gildir þó því aðeins, að tryggingarnar hafi ekki verið teknar sama dag, því ef svo er, ábyrgjast félögin pro rata, í dæminu, sem tekið var. A. $\frac{5}{8}$ hluta og B. $\frac{3}{8}$ hluta tjónsins. Frá þessum reglum er horfið í frumvarpinu. Samkvæmt því er ábyrgð félaganna in solidum. Vátryggður getur krafist hvert þeirra, sem hann vill, um bætur allt að tryggingarupphæð þeirri, sem það hefur tekið að sér. En þess er jafnan að gæta, að vátryggður á ekki rétt á hærri greiðslu en tjóni hans nemur, enda þótt samanlögð vátryggingarupphæð félaganna sé hærri en vátryggingarverðið.

Um 42. gr.

Þegar fleiri félög en eitt eru ábyrg og vátryggður hefur fengið bætur hjá einu þeirra samkvæmt 41. gr., þá hefur það með greiðslu sinni leyst hin undan greiðsluskyldu til vátryggðs. Samkvæmt 41. gr. er vátryggður sjálfráður um, hvert félaganna hann krefur um bætur. Ef við svo húið yrði látið standa, mundi það leiða til misréttis milli félaganna, og er ákvæðum gr. þessarar ætlað að koma jöfnuði á með þeim, þannig að niðurstaðan verði sú, að hvert félag um sig beri sinn hluta tjónsins í hlutfalli við fjárhæð þá, er það hefur ábyrgt.

Um 43. gr.

Ákvæði 41. og 42. gr. eru frávikjanleg. Aðilar geta samið um aðra tilhögun í þeim efnum, er þar ræðir um, en þá sem þar greinir. Hér í 1. mgr. 43. gr. koma hins vegar ófrávikjanleg ákvæði. Fyrirvari um ábyrgðarleysi félagsins, er um tvítryggingu er að ræða, leysir það ekki undan skyldu til að bæta það tjón, sem hin vátryggingin tók ekki til. Og ef öll félögin hafa sett þennan fyrirvara, þá ábyrgjast þau samt sem áður, eins og hvert þeirra hefði ábyrgt, ef það eitt hefði tekið vátrygginguna á sig.

Svo getur staðið á, að maður vilji vátryggja einhverja hagsmuni þannig, að sú vátrygging sé því aðeins bindandi, að annar maður hafi eigi þegar tryggt þessa hagsmuni. Svo getur t. d. verið um mann, sem kaupir vöru cif og veit ekki, hvort seljandinn hefur fullnægt þeirri skyldu sinni, að vátryggja vöruna. Vátrygging kaupands er þá tekin til vonar og vara. Ef félagið, sem kaupandinn samdi við, jafnframt

samþykkir að taka ekkert iðgjald, ef svo skyldi reynast, að váttrygging seljandans sé í lagi, þá er engin þörf á reglum þeim, sem 1. mgr. hefur að geyma. Félagið getur áskilið, að váttryggður hafi nokkurn hluta hinna váttryggðu hagsmuna í sjálfs sín ábyrgð, sbr. t. d. l. nr. 54 30. júlí 1909, 2. gr., l. nr. 20 26. febr. 1943, 6. gr. Var sú tilhögun áður tíðari en nú og talin auka tryggingu gegn því, að váttryggður gerðist þess valdandi, að váttryggingarathurinn gerðist, er hann átti það á hættu að verða að hafa nokkurn hluta tjónsins óbættan.

Um 44. gr.

1. mgr. mælir fyrir um skyldu váttryggðs til að skýra félagi því, er hann krefur bóta, frá því, hjá hvaða félögum öðrum hann hefur tekið tryggingu. Er félaginu það oft mikils varðandi að fá þá vitneskju sem fyrst, svo að það geti fengið hin félögin til að taka þátt í ákvörðun bótanna með sér eða komið fram aðgangskröfum á hendur þeim. Vanræki váttryggður þetta og hljóti félagið skaða af því, t. d. hitt félagið verður gjaldþrota, verður váttryggður bótaskyldur við félag það, er bæturnar greiddi.

Sömu afleiðingar hefur það, ef váttryggður áður en váttryggingarathurinn gerist vanrækir að gefa upplýsingar um þetta efni, hafi það verið áskilið í samningnum.

Aukin áhætta.

Þegar hér er talað um aukningu áhættunnar, er átt við það, að líkurnar til þess, að váttryggingarathurinn gerist, aukist eftir að váttryggingin er tekin meira eða með öðrum hætti en félagið mátti búast við. Um áhrif þess á lögskipti aðila fjalla næstu greinar hér á eftir.

Um 45. gr.

Greinin fjallar um það tilvik, að váttryggður veldur því með vilja að hætta eykst. Að jafnaði er þá brostin veruleg forsenda fyrir skuldbindingu félagsins, og verður því aðalreglan sú, að þessi framkoma váttryggðs leysir félagið úr allri ábyrgð.

Nú má vera, að félagið hefði tekið váttrygginguna á sig, hefði því verið kunnugt um áhættu þá, er hér er um að ræða, en áskilið sér önnur kjör. Verður ábyrgð þess þá í samræmi við það. Hlutfallsreglan (pro rata reglan), sbr. aths. við 6. gr., kemur þá til að ráða. Um sjóváttryggingar og aðrar flutningatryggingar ræður þó orsaka-reglan (kausalitetsreglan) hér sem endranær.

Um 46. gr.

Greinin þarfnast ekki skýringa, en þess eins skal getið, að hér er um tilkynningar-skyldu váttryggðs eins að ræða, og greinin tekur því ekki til váttryggingartaka, sé hann annar en váttryggður.

Um 47. gr.

Þegar áhættan eykst með þeim hætti, sem segir í 45. gr., getur það verið hart aðgöngu fyrir félagið að vera eftirleiðis bundið við samninginn. Hefur því þótt vera ástæða til að veita því, er svo stendur á, almenna heimild til að segja samningnum upp með nokkrum fyrirvara.

Um 48. gr.

Greinin svarar algerlega til 8. gr., og vísast til aths. við þá grein.

Um 49. gr.

Fyrri mgr. er hliðstæð 9. gr., og síðari mgr. svarar til 2. mgr. 19. gr. Vísast til aths. við þær greinar.

Um 50. gr.

Með grein þessari eru ákvæði 45.—49. gr. gerð að mestu leyti ófrávíkjaleg í félagsins þágu. Þó má semja um skipti á notkun hlutfallsreglunnar og orsakareglunnar sbr. 2. og 3. mgr. 45. gr.

Þegar um er að ræða hluti, sem váttryggðir eru í þágu þriðja manns og eru í vörzlum váttryggingartaka, er að sjálfsögðu meiri hættu á því, að hann verði þess valdur, að áhættan eykst, en váttryggður, sem engin umráð hefur yfir hlutnum. Er þá þetta atferli váttryggingartaka lagt að jöfnu við það, að um atferli váttryggðs sjálfs væri að ræða. Sama gildir um váttryggingu gegn rekstrartapi, er váttryggingartaki hefur fyrirtækið með höndum fyrir váttryggðan.

Varúðarreglur.

Um 51. gr.

Í váttryggingarsamningum er oftlega áskilið frá félagsins hálfu, að tiltekinn varúðar sé gætt til þess að afstýra því, að váttryggingaratburðurinn gerist, eða til þess að draga úr tjóni því, er af honum kynni að leiða. Það leysir eigi ávallt félagið frá skuldbindingu sinni, að þessarar varúðar er ekki gætt. Félagið er þá ábyrgt, að svo miklu leyti, sem telja má sannað, að það hafi eigi verið að kenna vanrækslunni að váttryggingaratburðurinn gerðist eða hafði svona miklar afleiðingar. Hér er því farið eftir orsakareglunni.

Vanræksla á að gæta hinnar áskildu varúðar hefur það í annan stað í för með sér, að félagið getur sagt samningnum upp, svo sem nánar segir í 2. mgr.

Samkvæmt 3. mgr. eru ákvæðin í 1. og 2. mgr. ófrávikjanleg í félagsins þágu.

Ráðstafanir til að varna tjóni.

Um 52. gr.

Til þess er hægt að ætlast af váttryggðum, að hann, þegar váttryggingaratburðurinn hefur gerzt, geri það sem í hans valdi stendur til að draga úr tjóninu og gæti á annan veg hagsmuna félagsins, þar til það getur gætt þeirra sjálf. Váttryggður hefur oft aðstöðu til þessa, sem félagið hefur ekki. Sbr. um þetta l. nr. 17 2. nóv. 1914, 16. og 17. gr. Það er eðlileg afleiðing af vanrækslu hans í þessu efni, að félagið ábyrgist eigi það tjón, sem ætla má, að af henni hafi hlotizt.

Ákvæði greinarinnar eru ófrávikjanleg með sama hætti og ákvæði 51. gr.

Um 53. gr.

Váttryggður kann að hafa haft kostnað af ráðstöfunum þeim, sem hann gerir samkvæmt 52. gr., vegna félagsins, eða hann hefur orðið fyrir tjóni af þeim. Félaginu ber þá að bæta honum kostnað þennan og tjón, og það þótt bæturnar verði þá hærri en váttryggingarfjárhæðin.

Ef váttryggur er fyrir lægri upphæð en verð hinna váttryggðu hagsmuna er, ber félagið aðeins ábyrgð á greiðslum þessum að tiltölu við váttryggingarfjárhæðina, sbr. 40. gr.

Váttrygging hagsmuna þriðja manns.

Í 35. gr. er það tekið fram, að váttryggja megi hvort heldur er hagsmuni váttryggingartaka sjálfs eða þriðja manns. Váttryggingar hagsmuna þriðja manns eru mjög tíðar og liggja til þeirra ýmsar ástæður. Venjulegast er þá um þess konar lögskipti váttryggingartaka og váttryggðs að ræða, sem fela í sér skyldu váttryggingartaka til að váttryggja hagsmuni hins í eigin nafni, t. d. kaupsamning, sbr. cif-kaup, l. nr. 39 19. júní 1922, 64. gr., leigusamning, veðsetning, geymslusamning, umboðssölu (kommission). Stundum eru og hagsmunir þriðja manns váttryggðir, þótt váttryggingartaka beri engin skylda til þess, einkum þegar slíkt getur varðað hagsmuni ótiltekinna manna, t. d. er vörur eru sendar til markaðsstaðar óseldar og váttryggðar í þágu hins væntanlega kaupanda. Hins vegar horfir málið öðruvísi við, er maður samkvæmt umboði annars manns tekur váttryggingu á hagsmunum hans. Þá er umbjóðandinn hinn váttryggði en umboðsmaðurinn eigi neinn aðili að váttryggingarsamningnum.

Áður var litið svo á, að váttrygging í þágu þriðja manns væri því aðeins gild, að þriðji maður annaðhvort hefði falið váttryggingartaka að taka hana eða sam-

þykkt hana eftir á. Í l. nr. 17 2. nóv. 1914, 2. gr., segir, að ef maður tekur váttryggingu fyrir hönd annars manns án umboðs hans, skuli hann geta þess berum orðum, að hann hafi eigi umboð til þess. Ella sé váttryggingin ógild. Ákvæði þetta er ekki tekið upp í frumvarpið, og ákvæði þess byggist á því sjónarmiði, að lögskipti váttryggingartaka og váttryggðs séu óviðkomandi lögskiptum váttryggðs og félagsins. Það sé samningurinn sjálfur, sem þeim ráði. Réttur þriðja manns (váttryggðs) sé algerlega sjálfstæður réttur.

Um 54. gr.

Þegar nú váttryggingu hlutar er að ræða, er það oft svo, að ýmsum öðrum en eiganda hlutarins er það hagsmunamál, hvort hluturinn ferst eða eigi, hvort hann verður fyrir skenmdum eða eigi. Þannig er því t. d. farið um þá, sem veð eiga í hlutum, þá, sem eiga rétt á að nota hann og yfirleitt alla, sem eiga óbein eignarréttindi í hlutum. En þetta getur jafnvel verið hagsmunamál fyrir menn, sem engin réttindi eiga yfir hlutum. Þannig er því varið um þann aðila kaupsamnings, sem ber áhættuna af því, að hinn seldi hlutur farist, sbr. l. nr. 39 19. júní 1922, 17., 37., 62.—65. gr. Sú áhætta getur fallið á kaupanda áður en hann yrði talinn orðinn eigandi söluhlutarins, þ. e. skylda til að greiða kaupverðið, hvort sem hann fær hið selda eða eigi.

Þegar nú hinn váttryggði hlutur ferst og til þess kemur að greiða váttryggingarverðið, er málið einfalt, ef enginn annar en eigandinn á hagsmuni tengda við hlutinn. Hann á þá einn rétt til bótanna. Séu hagsmunir annarra við hlutinn tengdir, hluturinn er t. d. veðsettur, er fleiri en ein lausn málsins hugsanleg. Ein er sú, að telja eigandann einan vera váttryggðan og greiða honum allar bæturnar. Ef nú veðskuld hvílir á hlutum, sem veðþolin ber ekki persónulega ábyrgð á, leiðir þetta til þess, að hann fær hærri bætur en skaða hans nemur. Ef eigandinn á hinn bóginn væri aðeins talinn eiga rétt á bótum fyrir tjón sitt, þá mundi það, er slíkar veðskuldir hvíla í hlutum, leiða til ástæðulauss gróða fyrir félagið, sem miðað hefði iðgjaldið, sem það áskildi sér, við það, að það e. t. v. yrði að greiða allt verð hlutarins. Þriðja lausnin er að telja alla, sem hagsmuni hafa af því, að hluturinn varðveitist, vera váttryggða, og greiða þeim öllum bætur svo langt sem váttryggingarfjárhæðin nær. Fær þá hver sitt, og er sú lausn eðlilegust, og þá leið er farið í grein þessari.

Um sjóveðsrétt gildir þessi regla þó því aðeins, að persónuleg krafa gegn eiganda veðsins sé veðréttinum samfara. Mörgum sjóveðskröfum er svo varið, að veðhafinn getur aðeins leitað fullnustu þeirra í tilteknum eignum veðþola, skipi, farmgjaldi eða farmi. Í 238. gr. sigll. nr. 56 30. nóv. 1914 segir, að bætur þær, sem ábyrgðarsali skal greiða fyrir skip og farmgjald, skuli ekki koma í stað hins váttryggða veðs, sbr. 246. gr. að því er varðar sjóveð í farmi. Er þetta gömul regla í sjóréttinum og hefur nú nýlega fengið alþjóðlega staðfestingu með alþjóðasamþykktunum í Brüssel 25. ág. 1924 og 10. apríl 1926, um ábyrgð útgerðarmanns og veð í skipum.

Tilskilið kann að vera í samningi, að váttryggingin skuli falla niður, ef eigandskipti verða að hinum váttryggða hlut. Bagalegt gæti orðið fyrir váttryggðan, ef slíku ákvæði væri fylgt út í æsar, og því er ákveðið, að váttryggingin skuli, þrátt fyrir þetta samningsákvæði, halda gildi sínu nokkurn tíma frá eigendaskiptunum. Váttryggður fær þá ráðrúm til að afla sér nýrrar tryggingar. Um sjóváttryggingu á skipi eru sérreglur settar í 76. gr.

Um 55. gr.

Grein þessi hefur aðallega þýðingu, þegar um brunatryggingu er að ræða, og munu ákvæði hennar, í öllu falli að því er tekur til búsmuna maka og barna váttryggingartaka, vera í samræmi við venjur, sem fylgt hefur verið að undanfögnu.

Um 56. gr.

Samningur um váttrygging á hagsmunum þriðja manns er einn hinna svokölluðu þriðjamannsgerninga (*negotia in favorem tertii*). Um þá eru engin almenn ákvæði

í íslenskum lögum og því nokkur vafi á því, hvaða reglum um þá skuli beitt í einstökum atviki. Í greininni er leyst úr nokkrum þeirra spurninga, sem rísað þegar um váttryggingu á hagsmunum þriðja manns er að ræða. Fyrst og fremst kemur það fram í greininni, að váttryggingartaki hefur forræði yfir málinu. Hann getur samið við félagið um breytingar á samningnum, hann getur sagt samningnum upp eða rift honum, ef riftunarskilyrði að öðru leyti eru fyrir hendi. Félagið má svo aftur af sinni hálfu skoða hann sem forráðamann málsins og getur t. d. beint uppsögnum og öðrum tilkynningum til hans. Eru þessar ráðstafanir jafngildar gagnvart þriðja manni, sem hann hefði sjálfur átt þar hlut að máli.

En þetta forráð váttryggingartaka getur verið takmörkunum bundið samkvæmt lögskiptum hans og þriðja manns. Ef váttryggingartaki hefur t. d. lofað þriðja manni því að segja ekki samningnum upp, er uppsögn hans óheimil, og hún er þá ekki bindandi fyrir þriðja mann, ef félaginu er eða má vera kunnugt um þetta loforð. Sé félagið hins vegar grandlaust, er þessi ólögmeta ráðstöfun gildandi gagnvart þriðja manni. Þegar um flutningatryggingar er að ræða, og út hefur verið gefið flutningsskirteini, sem lýtur reglunum um viðskiptabréf, verður grandleysi félagsins að styðjast við handhöfn váttryggingarskirteinisins.

Um 57. gr.

Af ákvæðum 1. mgr. leiðir það, að þegar váttryggingarathurðurinn hefur gerzt, er það þriðji maður (váttryggður), sem forræði hefur yfir málinu, og er þá skipt um frá því, sem ráð er fyrir gert í 56. gr. Váttryggingartaki getur þó enn samið við félagið um bæturnar og tekið við greiðslu þeirra, nema um eitt af þrennu sé að ræða: 1) váttryggingartaki hafi nefnt til ákveðinn mann sem réttihafa, 2) einhver hafi gefið sig fram við félagið, sem réttihafi eða 3) váttryggður eigi þinglýstan rétt til váttryggðrar fasteignar. Af síðastnefnda ákvæðinu leiðir það, að félagið verður sjálft að grennslast eftir hverjir eigi þinglýst réttindi yfir fasteigninni, sem það hefur tryggt. Loks gilda um þetta ákvæðin í niðurlagi 56. gr., um handhöfn váttryggingarskirteinis sem skilríkis fyrir þann, er telur sig vera réttihafa.

Um 58. gr.

Ef eigandi hinnar váttryggðu eignar hefur bætt úr skemmdum þeim, er hún varð fyrir við váttryggingarathurðinn, er trygging veðhafa orðin jafngóð og hún áður var og hann hefur þá ekkert tjón beðið og á þar af leiðandi engan rétt til bóta. Sama gildir jafnan endranær, er svo er komið, að sá sem átti hagsmuni þá, sem skertir voru við váttryggingarathurðinn, hefur fengið aðstöðu til að njóta þeirra hagsmuna sinna eins og hann áður gat. Að öðrum kosti skiptast bæturnar milli þessara aðila eftir því sem réttindum þeirra innbyrðis er varið.

B. Sjóváttrygging og önnur flutningatrygging.

1. Sjóváttrygging.

Sjóváttrygging er hin eina váttryggingartegund, sem ýtarlegar almennar reglur eru um í íslenskum lögum, 1. nr. 17 2. nóv. 1914. Þau lög eru þýðing á 10. kafla norrænu siglingalaganna, sem samin voru um 1890. Á þeim áratugum, sem síðan eru liðnir, hafa orðið margar og miklar breytingar í siglingamálum, og er því sízt að undra, þótt ýmis ákvæði laganna séu úrelt orðin.

Þess má geta, að ákvæði þessa kafla, 59.—76. gr., eru flestöll frávikjanleg.

Nokkur ákvæði, er sérstaklega eiga við sjóváttryggingu, er að finna annars staðar í frumvarpinu, sbr. 6., 45., 54., 56. og 57. gr.

Um 59. gr.

Hér er það skilgreint, hvað sé sjóváttrygging, og svarar greinin til 1. greinar 1. nr. 17 frá 1914. Aðalatriðið í skilgreiningunni er það, að sjóváttryggingin á að

bæta tjón, er stafar af hættum, er að kunna að steðja að, meðan á flutningum á sjó stendur. Hún nær ekki aðeins til háska, er af sjónum kann að stafa (perils of the sea), heldur og háska, sem fyrir kann að koma á sjó (perils on the sea) t. d. eldsvoða í skipi.

Í 1. gr. l. frá 1914 er það tilskilið, að hagsmunir þeir, er tryggja á, velti á því, að skip eða farmur, sem lagður er í hættu á sjó, tynist ekki eða rýrni í þeim háska. Skilgreining frumvarpsins er rýmri en þetta. Hún getur tekið til váttryggingar á hagsmunum, sem eigi er svo farið, t. d. bótaábyrgð útgerðarmanns gegn þriðja manni fyrir tjón, er orðið hefur við flutningana. Enda þótt það kunni að virðast eðlilegast, að einskorða trygginguna við sjálfan flutninginn, þá er það þó hagkvæmara að láta trygginguna ná lengra bæði aftur og fram í timann. Þegar vara sú, sem flytja á, er afhent afgreiðslu skipsins til varðveizlu um lengri eða skemmri tíma, þar til henni verður skipað út, og gefið strax út farmskírteini (received for shipment — farmskírteini), er hagkvæmt að láta sjóváttrygginguna einnig tryggja varninginn fram að því, að honum er skipað út. Sama er að segja um tjón, er kann að verða við uppskipun vörunnar á ákvörðunarstað. Þá er tryggingin eigi heldur fastlega bundin við flutning á sjó. Þegar vara er send með gagnfæru farmskírteini (through bill of lading) tekur sjóváttryggingin til flutningsins alla leið, enda þótt varan sé flutt landveg nokkurn hluta leiðarinnar.

Um 60. gr.

Frá hinni almennu reglu gr. eru gerðar undantekningar í 61.—63. gr. Algengt er, að samið sé um frekari undantekningar, t. d. að ófriðarhætta sé undanskilin.

Um 61. gr.

Það er almenn regla um tryggingu á hlutum, að hún tekur aðeins til verðs hinna tryggðu muna og því aðeins til annarra hagsmuna, að svo sé sérstaklega um samið, sbr. 36. gr. Frá þessu er vikið um sjóváttryggingar, því samkvæmt gr. felst ábyrgðartrygging í sjóváttryggingunni svo sem nánar segir í greininni. Er þetta í samræmi við eldri rétt.

Um 62. gr.

Greinin er í öllu verulegu í samræmi við l. nr. 17 2. nóv. 1914, 20. gr. tölul. 2 og 3. Reglan í niðurlagi 3. tölul., um ábyrgð á tjóni, sem hlýzt af því, að ferðin hefur dregizt óvenjulega lengi, er þó ekki tekin með hér. Þykir einsætt, að félagið sé ábyrgt, er tjónið stafar af töf vegna atburðar, er það ber áhættuna af, án tillits til þess, hvort vörunni er meira eða minna hætt við skemmdum.

Um 63. gr.

Greinin kemur í stað l. nr. 17 2. nóv. 1914, 20. gr. 1. tölul. Samkvæmt greininni verður samningurinn ekki ógildur, þótt skipið sé óhaffært, heldur leysist félagið við ábyrgð á tjóni því, sem hlýzt af því, að skipinu er svona áfátt. Í l. nr. 17 frá 1914 var miðað við ástand skipsins, er það lét út í ferðina. Getur oft verið örðugt að ákveða það, hvenær ferð skips skuli talin byrja, og er hér því í þess stað miðað við ástand þess, er það lætur síðast úr höfn. Þá er hér og vikið frá eldri reglum að því leyti, að félagið er því aðeins laust úr ábyrgð, að ætla megí að útgerðarmaður eða skipstjóri hafi vitað eða mátt vita um það, sem áfátt var.

Um 64. gr.

Þegar sameiginlegt sjótjón ber að höndum, getur verið um tvennt að ræða, að tjón verði á hinum váttryggðu hagsmunum, og ber félagi því, er tekið hefur á sig váttryggingu þeirra, að bæta það tjón samkvæmt váttryggingarsamningnum, sbr. 66. gr. Í annan stað er svo bótakrafa þess, er átti hagsmuni þá, er í sólurnar voru lagðir, og fylgir þeirri kröfu sjóveðréttur í skipi, farmgjaldi og farmi sbr. siglinga-

lögín 236. og 244. gr. Í þessu síðarnefnda tilvikí er ekki um að ræða tjón á hinum vátryggðu hagsmunum sjálfum, og tilvikíð fellur því í rauninni ekki undir skaðatryggingu sbr. 36. gr. En frá fornu fari hefur reglan verið sú, að félagíð yrði að svara til framlags hinna vátryggðu hagsmuna til sjóttjónsbótanna, sbr. l. nr. 17 2. nóv. 1914, 22. gr. Heimild fyrir þessari bótaskyldu félagsins verður eftirleiðis að finna í þessari grein.

Um 65. gr.

Réttarreglur þjóðanna um sameiginlegt sjóttjón eru frábrugðnar í ýmsum efnum og er slíkt bagalegt, er um svo alþjóðleg lögskipti er að ræða, sem oft varða hagsmuni manna af ýmsum þjóðum. Ur því hefur verið reynt að bæta með setningu hinna svonefndu York-Antwerpen reglna. Reglur þessar, er síðast voru endurskoðaðar í Amsterdam 1950, eru hvergi lögtekna, en til þeirra er almennt vitnað í farmsamningum og vátryggingarsamningum. Þessar reglur eru fyrst og fremst hafðar fyrir augum í 65. gr., og felur hún það í sér, að félagíð skuli hlýta því, að niðurjöfnunin fari eftir slíkum reglum, sem almennt eru notaðar í alþjóðlegum viðskiptum, ef svo er kveðið á í farmsamningi, enda þótt það sé eigi ákveðið í vátryggingarsamningnum.

Um 66. gr.

Samkvæmt l. nr. 17 2. nóv. 1914, 21. gr. er ábyrgð félagsins, er sameiginlegt sjóttjón ber að höndum, aðeins varaábyrgð. Vátryggður verður að bíða þess, að sjóttjónsreikningur sé gerður, og getur þá fyrst krafíð félagíð bóta, er sýnt er, að hann nær ekki bótum annars staðar. Hér er frá reglu þessari vikið. Vátryggður getur krafíð bótanna strax og þarf ekki að bíða eftir því að sjóttjónsreikningurinn sé gerður. En félagíð öðlast þá jafnframt, er það hefur greitt honum bæturnar, rétt hans á hendur öðrum hluttakendum í sjóttjóninu.

Um 67. gr.

Það skiptir að sjálfsögðu miklu máli um áhættu félagsins, á hvaða skipi hinn vátryggði varningur er fluttur. Venjulega er kveðið á það í samningnum, hvert skipið sé, og sé þá skipt um skip, hefur það þær afleiðingar um ábyrgð félagsins, er nánar er lýst í grg., og eru þær nokkuð mismunandi eftir því, hvort skipt er um skip áður eða eftir að ferðin er hafin.

Um 68. gr.

Það getur skipt miklu máli um áhættu félagsins, hvaða leið skipið á för um. Greinin ræðir um áhrif þess á skyldur félagsins, ef vikið er frá leið þeirri, sem ráðgert var í samningnum að farin skyldi eða að öðru leyti má telja rétta leið, en um þetta efni eru nú ákvæði í l. nr. 17 2. nóv. 1914, 25. og 26. gr. Það er nýmæli hér, að þótt ábyrgð félagsins ljúki vegna afvika skips frá réttri leið, þá hefst hún aftur, er skipið á ný er komið á rétta leið, enda megi ætla, að afvikin hafi eigi skipt máli um það, að tjónið varð eða hversu mikið það varð.

Sams konar reglur gilda, ef skipið kemst út fyrir siglingasvæði það, sem vátryggingin tekur til. Hér er átt við það, er áskilið er í samningnum, að vátryggingin skuli eigi ná til atburða, er verða á tilgreindum hafsvæðum, t. d. ef skipið kemst norður fyrir tiltekinn breiddarbaug.

Um 69. gr.

Þegar um björgun með skipi er að ræða og björgunarlaunin eru ákveðin, skal m. a. taka tillit til skaða þess, er skipið kann að hafa orðið fyrir við björgunina. Útgerðarmaðurinn fær með ö. o. það tjón sitt bætt með nokkru af björgunarlaununum. Ef hann þá jafnframt mætti krefjast þess, að félagíð bætti sér þetta tjón, yrði niðurstaðan sú, að hann fengi tvöfaldar bætur og mundi það fara í bága við ákvæði 39. gr. Hér er því mælt svo fyrir, að bætur þær, sem fengust með björgunarlaununum,

skuli koma til frádráttar bótagreiðslu félagsins, og komi þetta fyrst í ljós, eftir að félagið hefur greitt bæturnar, á það endurgreiðslukröfu á hendur váttryggðum.

Um 70. gr.

Ef hinir váttryggðu hlutir farast algerlega, t. d. sjóváttryggðar vörur brenna algerlega, er um algert tjón að ræða og ber félaginu þá að greiða váttryggingarfjárhæðina að fullu. Hafi hluturinn hins vegar eigi farið algerlega forgörðum, ber því aðeins að greiða svo mikinn hluta af váttryggingarfjárhæðinni, sem svarar til þess tjóns, sem orðið hefur. Þetta eru þær reglur, sem almennt gilda, en við sjóváttryggingu hefur frá fornu fari félaginu verið gert að skyldu að greiða bætur, sem um algert tjón væri að ræða, í sumu þeim tilfellum, þar sem þó einhver hluti hinna váttryggðu verðmæta enn er við líði. Jafnframt öðlast það þá þann rétt, sem váttryggður enn kann að eiga. Um þetta eru ákvæði í l. nr. 17 2. nóv. 1914, fjórða kafla. Um þetta efni fjalla 70.—73. gr. frumvarpsins. Í þessari gr. ræðir um það tilvik, að skipið hefur eigi algerlega farið forgörðum, en er svo komið, að annaðhvort er ekki unnt að bjarga því með hæfilegum tilkostnaði, eða hefur orðið fyrir svo miklum skemmdum, að það er eigi þess virði, að við það sé gert. Í 2. mgr. eru svo samsvarandi reglur um farm að því viðbættu, að bæta skal farm, sem um algert tjón væri að ræða, er honum hefur verið skipað upp á stað, sem hann eigi verður sóttur til innan hæfilegs tíma eða með hæfilegum tilkostnaði. Þegar svo er komið, má oftast segja, að farmurinn sé eigandanum glataður.

Um 71. gr.

Hér ræðir um það, er skip hverfur, og má þá krefja bóta sem fyrir algert tjón, hafi það eigi komið fram 3 mánuðum eftir að síðast spurðist til þess.

Um 72. gr.

Hér er váttryggðum veittur réttur til bóta fyrir algert tjón, er erlent ríki tálmar för skipsins eða farms þess og fjárinunir þessir hafa eigi verið látnir lausir innan tiltekins frests. Í 2. mgr. er settur frestur til að koma fram með slíka bótakröfu.

Um 73. gr.

Þegar félagið hefur greitt bætur samkvæmt 70—72. gr., enda þótt hinir váttryggðu munir séu eigi algerlega glataðir, er eðlilegt, að það þá jafnframt eignist það, sem enn kann að vera eftir af þeim. Ef t. d. skip, sem horfið var, síðar kemur í leitirnar, eftir að félagið hefur greitt bæturnar, þá verður það eign félagsins.

Í síðari mgr. felst sú sjálfsgæða regla, að sé um váttryggingu undir verði að ræða, eignist félagið aðeins tiltölulegan hluta verðmætanna.

Um 74. gr.

Í sjóváttryggingum er litið svo á, að váttryggingarfjárhæðin sé aðeins hámarksupphæð bótaskyldu félagsins vegna hvers váttryggingarathurðar fyrir sig, en ekki hámark skuldbindingar félagsins allt váttryggingartímabilið. Ákvæði greinarinnar gilda ekki, þegar alger skaði verður. Váttryggingunni er þá lokið. Ef hinir váttryggðu hagsmunir glatast alveg, eru þeir þar með hættir að vera til, og sé eitthvað af þeim enn við líði, hverfur það til félagsins samkvæmt 73. gr. og er váttryggingunni lokið í báðum þessum tilfellum.

Um 75. gr.

Samkvæmt 37. og 38. gr. er aðalreglan sú, að váttryggingarverðið skuli vera gangverð hinna váttryggðu hagsmuna á þeirri stund, er váttryggingarathurðurinn gerist, eða sem næst því. Í sjóváttryggingum er frá þessari reglu vikið og svo er og gert í þessari gr. Liggja til þess ýmsar ástæður, m. a. sú, að stundum er alveg óvíst, hvenær váttryggingarathurðurinn hefur gerzt, svo sem þá er skip hverfur í hafi. Hér er í l. mgr. ákveðið, að váttryggingarverð skips skuli vera verð þess, er ábyrgð félagsins

hófst. Þá er í 2. mgr. ákvæði um „verðsett skirteini“, er tilgreint er tiltekið verð á skipinu. Er slík ákvörðun bindandi fyrir félagið, ef það eigi getur sannað, að verðið sé ósanngjarnlega hátt. Loks er í 3. mgr. kveðið á um váttryggingarverð á varningi og þá miðað við verðlagið á fráfararstaðnum að viðbættum ýmsum kostnaðarliðum, og er þá miðað við fob-verð vörunnar.

Um 76. gr.

Ljúki váttryggingunni meðan skipið er á ferð, mundi oft reynast örðugt að afla nýrrar tryggingar, er tekið gæti við af hinni fyrri samstundis. Þykir sanngjarnt að váttryggingin framlengist, þegar svona stendur á, fram til loka komudags skipsins til hins fyrsta ákvörðunarstaðar þess. Gefst þá váttryggðum ráðrúm til að taka nýja tryggingu.

Þessi regla er þó ekki lätin gilda, er ástæðan til slita tryggingarinnar er vanskil á greiðslu iðgjaldsins.

2. Önnur flutningaváttrygging.

Um 77. gr.

Aðrar flutningaváttryggingar en sjóváttryggingar eru t. d. váttryggingar á loftförum og á bifreiðum. Váttryggingin getur bæði tekið til flutningatækisins og varnings þess, er fluttur er. Grein þessi, sem er hliðstæð 60. gr., sker úr um það, til hvaða hagsmuna tryggingin skuli talin ná.

Um 78. gr.

Hér eru taldir ýmsar gr. úr kaflanum um sjóváttryggingar, er eftir skuli farið, þegar um aðrar flutningatryggingar er að ræða. Visast til athugasemdanna við greinar þessar hverja um sig.

C. Brunatryggingar.

Um 79. gr.

Ákvæði þessa kafla, 79.—88. gr., eiga aðeins við þá brunatryggingu, sem er trygging á hlutum, sbr. 36. gr., og taka því ekki til tryggingar annarra hagsmuna gegn tjóni af bruna, t. d. ekki til bóta fyrir atvinnutjón, sem af slíkum atburðum kann að leiða. Ábyrgðin tekur ekki aðeins til tjóns, er verður beinlínis af völdum elds, heldur og skaða, sem verður það óbeinlínis, t. d. hlýzt af reyk eða vatni við eldsvoða.

Ábyrgðin er takmörkuð við tjón, sem hlýzt af „eldsvoða“. Er þetta gert til að undanskilja smábruna ábyrgðinni. Um „eldsvoða“ í merkingu frumvarpsins er því aðeins að ræða, að eldur sé „laus“, sem kallað er, þ. e. að honum séu ekki sett tiltekin mörk af mönnum. Auk þess verður eldurinn að hafa náð nokkru magni. Takmörkin milli þessa tvenns eru eigi glögg, og verður það matsatriði hverju sinni, hvort brunni telst eldsvoði eða eigi. Með því að tryggingin tekur aðeins til tjóns af eldsvoða, tekur váttryggingin ekki til tjóns, er verður við sprengingu, nema svo sé sérstaklega um samið, eða sprengingin stafi af eldsvoða. Tryggingin mundi eigi heldur taka til þess, er þiljur sviðnuðu af hita frá ofni, eða neisti hrykki úr eldstæði og sviði gat á gólfdukk. En leiði þessi atvik til eldsvoða, tekur tryggingin til tjóns, er af honum verður.

Um 80. gr.

Hér eru munir af ásettu ráði lagðir í hættu, og er eðlilegt, að það hafi áhrif um ábyrgð félagsins. Er regla þessi í samræmi við almennar venjur í brunatryggingum, og leiðir hún til þess, að ýmiss konar minni háttar tjón verður undanskilið bóttum.

Um 81. gr.

Ákvæði fyrri mgr. hafa að visu eigi mikla raunhæfa þýðingu hér á landi, þar sem tjón af eldingum er mjög fátítt, en rétt þótti þó að taka ákvæði þessi í frum-

varpið, enda mun það vera almenn venja, að félögin séu talin bera ábyrgð þá, er hér um ræðir.

Um síðari mgr. skal þetta tekið fram: Ef sprenging hlýzt af eldsvoða, skal bæta það tjón, er af henni leiðir samkvæmt 79. gr. Ef bruni hlýzt af sprengingu, gildir hið sama. Tjónið, sem af því leiðir, telst brunatjón. Tjón, sem endranær hlýzt af sprengingu, ábyrgist félagið ekki, nema svo hafi verið sérstaklega um samið. Gildir þetta t. d. um tjón, sem verður við ketilsprengingu.

Um 82. gr.

Eftir almennum reglum ber váttryggðum að sanna, að munir, sem brunatryggðir voru og hann hefur misst við eldsvoða, hafi farizt af ástæðum, sem félagið ber ábyrgð á, þ. e. að þeir hafi eyðt af brunu. Oftlega mundi honum vera það ókleift, að sanna þetta, og ýmsar aðrar orsakir gætu til þess legið, að hluturinn væri horfinn. Ábyrgð félagsins er því einnig látin ná til þess, er munir hverfa við eldsvoða, hvort heldur er við þjófnað eða af öðrum orsökum. Þetta tekur þó aðeins til tjóns, er verður við eldsvoðann, og tekur ábyrgðin því t. d. ekki til þess, er munum, sem bjargað hefur verið úr eldsvoða, seinna er stolið úr geymslu, sem þeim hefur verið komið í.

Lög nr. 85 22. nóv. 1907, 27. og 28. gr., hafa að geyma reglur hliðstæðar þeirri, er felst í 2. másl. 82. gr., og síðastnefnd regla er í samræmi við almennar reglur um neyðarrétt, sbr. almenn hegningarlög nr. 19 12. febr. 1940, 13. gr. Regla 2. másl. er annars mjög í samræmi við 52. og 53. gr. frumvarpsins. Hin sérstaka þýðing hennar er sú, að hún hefur það í för með sér, að umrætt tjón er talið vera brunatjón, og getur því sá, sem fyrir því verður, gengið að því félagi, sem hann hefur váttryggt þessa hagsmuni sína hjá, um bætur fyrir tjón sitt.

Um 83. gr.

Það getur stundum skipt miklu máli um áhættu félagsins, hvar hinir váttryggðu munir eru niður komnir. En oftast hagar þó svo til, að áhætta félagsins eykst ekkert við það, þótt munirnir séu fluttir á annan stað en þann, er greinir í skirteininu að þeir séu á. Aðalreglan er því sú, að það skiptir engu um ábyrgð félagsins þótt slíkur flutningur eigi sér stað. Frá aðalreglu þessari eru þó gerðar veigamiklar undantekningar. Ef félagið eigi mundi hafa tekið hlutinn í tryggingu, hefði það vitað hvar hann var niður kominn, tryggt hann með öðrum skilmálum eða endurtryggt sig fyrir hærri upphæð, er það laust úr ábyrgð sinni.

Í 2. mgr. eru sérreglur um búsmuni, og er ábyrgðin þá nokkru viðtækari, þegar þeir til bráðabirgða eru á öðrum stað innan ríkis. Hámarksfjárhæðin, sem hér er ákveðin, er nokkru hærri en í lögum hinna Norðurlandanna, og er sú hækkun gerð vegna breytinga þeirra, sem orðnar eru á verðgildi peninganna.

Um 84. gr.

Ákvæði greinarinnar spara aðilum nýjar samningagerðir við lok hvers váttryggingartímabils. Gilda þau aðeins um váttryggingar, sem gerðar eru til eins árs, en eigi, þegar váttryggingartíminn er lengri eða skemmri en eitt ár.

Um 85. gr.

Í 18. og 19. gr. er kveðið á um áhrif þess á skyldur félagsins, er váttryggður verður þess sjálfur valdandi, að váttryggingaratburðurinn gerist. Vegna hins nána fjárhagssambands milli hjóna þykir rétt að meta það að jöfnu við það, að váttryggður verði þessa sjálfur valdur, ef maki hans, er með honum býr, veldur eldsvoðanum. Greinin gildir eigi, ef hjónin hafa slitið samvistum, þótt þau enn eigi séu skilin að borði og sæng eða lögskilnaði.

Um 86. gr.

Samkvæmt lögum nr. 73 4. júlí 1942, 13. gr., er réttur veðhafa til brunabóta-fjár nokkru rýmri en gert er ráð fyrir í þessari grein, enda eru ákvæði greinarinnar frávikjanleg í þágu veðhafanna, sbr. 88. gr.

86. gr. á aðeins við það, er félagið leysist úr ábyrgð gagnvart váttryggðum vegna þess, að því hafa verið gefnar rangar upplýsingar (4. og 6. gr.) eða vegna þess, að áhættan hefur aukizt með vilja váttryggðs, er hefur hinn váttryggða hlut í vörzlum sínum (50. gr., 2. mgr.). Um nokkur önnur tilvik, þar sem ábyrgð félagsins lýkur að nokkru eða öllu, er rætt í 87. gr. Atvik þau, er um ræðir í 18., 21.—23., 29.—30., 45.—48. og 52. gr., breyta aðeins rétti váttryggðs sjálfs gegn félaginu.

Um 87. gr.

Hér er enn að ræða um ákvæði veðhöfum til tryggingar. Samkvæmt 3. mgr. halda áðurnefnd ákvæði l. nr. 73 4. júlí 1942, 13. gr., gildi sínu. 4. mgr. á aðeins við um venjulegt fylgifé fasteignar, og taka ákvæði hennar því ekki til muna, sem gerðir eru að sérstöku fylgifé með ættaróðali samkvæmt l. nr. 116 30. des. 1943.

Um 88. gr.

Samkvæmt grein þessari eru ákvæði 86. og 87. gr. ófrávikjanleg af félagsins hálfu í þá átt, að rýra rétt þann, sem veðhöfunum er veittur með nefndum greinum. Hins vegar er ekkert því til fyrirstöðu, að félagið veiti veðhöfunum enn frekari tryggingu í brunabótafénu en 86. og 87. gr. mæla fyrir um.

D. Búfjártrygging.

Um 89. gr.

Greinin er hliðstæð 91. gr., um ábyrgðartryggingu, og 120. gr., um slysatryggingu. Svo mun tíðast vera um búfjártryggingar, að það sé skilyrði fyrir ábyrgð félagsins, að dýrin séu algerlega heilbrigð, þegar váttryggingin er tekin. Ef váttryggt dýr sýkist undir lok váttryggingartímans, á eigandinn þess ekki kost að fá það váttryggt að nýju, og deyi dýrið úr sjúkdómi þessum eða verði að slátra því vegna hans, eftir lok váttryggingartímans, mundi eigandinn engar bætur fá. Þykir því rétt að láta ábyrgð félagsins ná fram yfir váttryggingartímann, þegar svona stendur á.

Um 90. gr.

Þegar búfé er váttryggt, er tilætlunin sú, að váttryggður fái það bætt því verði, er það mundi hafa haft, hefði það eigi sýkt eða slasast, og er þá miðað við verð heilbrigðs dýrs á þeim tíma, er það dó eða því var slátrað, en ekki við verðlagið eins og það var, er það sýktist eða slasaðist.

E. Ábyrgðartrygging.

Um 91. gr.

Greinin er hliðstæð 89. gr. og vísast til athugasemdanna við þá grein. Í þessu sambandi er atburður sá, er tjónið leiðir af, metinn sem váttryggingar-atburður, en það, sem á eftir fer, tjónið, sem þriðji maður verður fyrir, bótakrafa hans, málssókn o. s. frv., metið sem afleiðing váttryggingarathurðarins. Af því leiðir svo annars vegar, að félagið er ábyrgt, þótt afleiðingarnar verði eigi fyrr en eftir að váttryggingartíminn er á enda, hafi váttryggingarathurðurinn gerzt á því tímabili, og á hinn bóginn að það ábyrgist ekki afleiðingar atburðar, er skeður áður en váttryggingin er tekin, þótt afleiðingar hans komi eigi í ljós fyrr en váttryggingartíminn er byrjaður.

Um 92. gr.

1. mgr. er í samræmi við 53. gr. Að öðru leyti þarfnast greinin ekki skýringa.

Um 93. gr.

Samkvæmt lögum nr. 18 22. marz 1949, 13. gr., er hægt að varna því, að kyrrsetning sé gerð fyrir kröfu, með því að setja nægilega tryggingu fyrir greiðslu hennar. Þegar um ábyrgðartryggingu er að ræða, er félaginu skylt að setja tryggingu þessa, ef váttryggður krefst þess, þó eigi hærri tryggingu en váttryggingarfjárhæðinni

nemur. Sama mundi gilda, er kyrrsetning, sem framkvæmd hefur verið, er afleyst. Neiti félagið ranglega að setja trygginguna mundi það baka sér skaðabótaskyldu gegn váttryggðum, þó sennilega aðeins skyldu til að bæta honum fjártjón, sem hann biði vegna neitunar þess, en líklega ekki miskabætur samkvæmt 24. gr. laga 18/1949.

Um 94. gr.

Félagið ábyrgist aðeins þær bótakröfur, sem raunverulega hvíla á váttryggðum. Váttryggður getur að sjálfsögðu, ef hann vill, viðurkennt, að bótakrafan á hendur sér sé rétt, og er sú viðurkenning hans bindandi gagnvart kröfuhafanum. En þessi viðurkenning hans er ekki nægileg sönnun fyrir hann gegn félaginu, og ef félagið yrði að taka hana sem næga sönnun, mætti svo fara, að það yrði að bæta váttryggðum fjárútlát, sem honum voru eigi skyld. Er því eðlilegt, að félögin áskilji það í váttryggingarsamningunum, að slíkar viðurkenningar váttryggðs, sem gerðar eru án samþykkis þess, skuli eigi vera bindandi fyrir sig. Er hér mælt svo fyrir, að slíkir fyrirvarar skuli taldir vera gildir, en þó svo, að geti váttryggður sannað, að hann hafi eigi gert annað en honum var skylt að lögum, er hann greiddi kröfuna eða viðurkendi hana, þá er félagið bótaskyldt þrátt fyrir fyrirvarann, svo sem viðurkenningin hefði verið gerð með samþykki þess.

Um 95. gr.

Greinin hefur þá meginreglu að geyma, að þegar ákveðið hefur verið, bæði réttmæti bótakröfunnar og upphæð, eigi sá, sem tjónið beið, beinan aðgang að félaginu um greiðslu bótanna, að svo miklu leyti, sem kröfu hans hefur eigi þegar verið fullnægt. Þegar félagið greiðir þeim, sem fyrir tjóninu varð, efnir það þar með skuldbindingu sína við váttryggðan. Er þetta í fullu samræmi við þá almennu reglu um skaðasína við váttryggðan. Er þetta í fullu samræmi við þá almennu reglu um skaðatryggingar, að bæturnar eigi ekki að nema meiru en tjóninu, sbr. 39. gr. Ef félagið greiddi bæturnar til váttryggðs, gæti það leitt til þess, að hann auðgaðist á váttryggingunni, ef hann hagnýtti sér sjálfum féð, í stað þess að greiða það þeim, sem tjónið beið, og yrði váttryggður gjaldþrota og rynni féð inn í bú hans, mundu skuldheimtumenn hans hljóta við það óréttmæta auðgun.

Um 96. gr.

Grein þessi veitir þeim, sem fyrir tjóninu varð, tryggingu gegn því, að rétti hans samkvæmt 95. gr. verði spillt með samningum félagsins og váttryggðs, eftir að félaginu er orðið það kunnugt, að váttryggingaratburðurinn hefur gerzt.

III. KAPÍTULI

Líftryggingar.

Almenn ákvæði.

Um 97. gr.

Það hefur aldrei verið talið varhugavert að leyfa, að samið sé um, að váttryggingarfjárhæðin skuli greidd, er váttryggingartaki eða þriðji maður nær tilteknum aldri. Þá hefur það og eigi heldur verið talið varhugavert að ákveða, að váttryggingarfjárhæðin skuli greidd við lát váttryggingartaka sjálfs eða tilteknum tíma eftir lát hans. Hitt hefur þótt vafasamara, hvort leyfa skyldi váttryggingu þess efnis, að greiðsla váttryggingarfjárins sé háð því, að þriðji maður deyi. Getur það þá orðið hagsmunamál fyrir váttryggðan, að sá þriðji maður andist sem fyrst, og mætti vera að þriðja manni stafaði hætta af því. Í lögum sumra þjóða eru ákvæði, sem ætlað er að girða fyrir þessa hættu. Ekki þótti þó næg ástæða til þess að taka slík ákvæði upp í norrænu lögin um váttryggingarsamninga, enda eiga slík lagaákvæði frekar heima í öðru sambandi, t. d. í refsiréttinum eða í lögum um eftirlit af hálfu ríkisvaldsins með váttryggingum.

Um 98. gr.

Líftryggingarsamningar eru oftast gerðir til langs tíma, en samkvæmt grein þessari er það lagt á vald váttryggingartaka, hvort hann greiði iðgjöld oftast en í fyrsta skipti. Styðst þessi regla við það, að hagir váttryggingartaka kunna að breytast, t. d. svo, að hann nú eigi örðugt með að greiða iðgjöldin eða hann hafi eigi lengur hagsmuni af líftryggingunni. Þykir þá rétt að láta hann sjálfan ákveða það, hvort hann vill halda tryggingunni við eða eigi. Fyrsta iðgjaldið verður hann hins vegar að greiða og samkvæmt 12. gr. fellur það í gjalddaga strax, er samningurinn er gerður, sé eigi öðruvísi um samið.

Um 99. gr.

Aukning áhættu skiptir miklu minna máli í líftryggingum en í skaðatryggingum. Þegar greiða á líftryggingarféð við lát manns, hefur það almennt engin áhrif um skyldu félagsins, hvort hann lifir heilsusamlegu lífi eða eigi, og það hefur heldur engin áhrif, þótt hann sýkist af alvarlegum sjúkdómi, og hættan á því, að hann látist, vaxi af þeim sökum. Samsvarandi gildir, þegar tryggingarféð á að greiðast, er maður hefur náð tilteknum aldri. Þótt hann fari gætilega með heilsu sína og skapi þannig skilyrði til þess, að hann lifi lengur en ella, getur félagið eigi að neinu leyti leyst undan skyldu sinni við það. Til þess að hættuaukning hafi slík áhrif, verður félagið að hafa áskilið það við samningsgerðina, og verður það þá að vera tekið skýrt fram í skirteininu, bæði hvaða áhættuaukning skipta skuli máli og hvaða áhrif hún skuli hafa, hvort hún hafi það í för með sér, að váttryggingin falli algerlega úr gildi, eða að félagið leysist að nokkru undan skyldum sínum.

Um 100. gr.

Hér ræðir um áhrif þess um skyldur félagsins, að váttryggður fremur sjálfsmorð, en um sjálfsmorð er því aðeins að ræða, að maður af ásettu ráði svipti sig lífi. Ákvæði greinarinnar gilda því ekki, þótt segja megji, að váttryggður hafi með óvarkárni sinni bakað sér líftjón. Það er félagsins að sanna, að um sjálfsmorð hafi verið að ræða. En þótt sönnur séu að því leiddar, hefur það engin áhrif um skyldur félagsins, ef váttryggingin hefur verið óslitið í gildi síðustu 2 árin eða telja megji það sannað, að váttryggingin hafi ekki skipt máli um þá ákvörðun váttryggðs að fremja sjálfsmorðið.

Um 101. gr.

Í grein þessari er gert ráð fyrir því, að þótt félagið leysist úr ábyrgð, hvort heldur er samkvæmt ákvæðum laganna eða samkvæmt skilmálum þeim, sem settir eru í samningnum, þá geti þó orðið bæði um greiðslu á endurkaupsverði tryggingarinnar og breytingu hennar í iðgjaldafriðla tryggingu að ræða. Er kveðið svo á, að um það skuli fara eftir lögum eða samningum. Er þess að geta, að enn hafa eigi verið sett lög um það efni hér á landi og ráða því samningar aðilanna.

Höfuðstólstrygging.

Höfuðstólstryggingar eru hér nefndar allar þær líftryggingar, þar sem greiða skal tryggingarfjárhæðina út í einu lagi, er váttryggingaratburðurinn gerist. Lífeyristryggingar (sbr. 118. gr.) eru á hinn bóginn þær tryggingar, þar sem váttryggingarféð er greitt smátt og smátt.

Um 102. gr.

Það er alltítt, að váttryggingartaki tilnefni annan mann sem rétthafa í sinn stað. Það er t. d. algengt, að giftir menn tryggji sig á nafn konu sinnar, þannig að líftryggingarfjárhæðin gangi til hennar. Loforð félagsins um að greiða konunni féð er þá einn hinna svonefndu „þriðjamannsgerninga“ (negotia in favorem tertii), og um þá gildir sú almenna regla, að loforðsmóttakandinn getur breytt ákvæði samningsins um rétt þriðja manns, meðan hann eigi með einhverjum hætti hefur skuldbundið sig gegn þriðja manni til þess að nota eigi þann rétt sinn. Eru ákvæði 2. mgr.

í samræmi við þetta. Afturköllunarréttur hans er persónulegur. Hafi hann eigi neytt hans áður en hann dó, geta hvorki erfingjar hans né dánarbú haggð rétti þriðja manns.

Um 103. gr.

Þegar váttryggingartaki tilnefnir annan mann sem rétthafa í sinn stað, er þar um mikilvægt hagsmunamál að ræða, og er þess þá þörf, að réttur þess, er tilnefndur er, sé sem ótvíræðastur. Sama er að segja um afturköllun slíkrar yfirlýsingar. Hún þarf að vera sem vafalausust. Þess vegna hefur verið talið rétt að binda gildi þessara gerninga við tiltekið form, annaðhvort þannig, að félaginu sé látin í té skrifleg yfirlýsing váttryggingartaka, eða að félagið geti þess í skirteininu, að þessar ákvarðanir hafi verið teknar.

Um 104. gr.

Ef váttryggingartaki eigi hefur tilnefnt annan mann sem rétthafa í sinn stað og greiða á váttryggingarfjárhæðina við lát hans, er litið svo á sem váttryggingin sé tekin til hagsmuna fyrir dánarbú hans, og rennur váttryggingarféð þá til þess.

Í 2. og 3. mgr. eru ákvæði, sem sett eru til að tryggja skylduerfingja váttryggingartaka gegn því, að hann beiti þá arfsvikum með því að verja fé sínu til váttryggingar í þágu þriðja manns.

Um 105. gr.

Það er að sjálfsögðu mikilsvert, að sem minnst óvissa sé um það, hver rétt eigi til váttryggingarfjárins, ekki sízt þegar það er annar maður en váttryggingartaki. Sum þau orðatiltæki, sem notuð eru, er váttryggingartaki tilnefnir annan rétthafa í sinn stað, eru svo óákveðin, að nánari skýringa er þörf, og eru nokkrar skýringarreglur settar í greinina. Þegar maki er tilnefndur án þess að vera nafngreindur, er það sá maki, sem hann lifði í hjúskap með, er hann andaðist. Skiptir þar eigi máli, hvort hjónin eru samvistum eða eigi, en séu þau lögskilin eða skilin að borði og sæng, er réttur eftirlifandi maka til líftryggingarfjárins niður fallinn.

Hafi váttryggingartaki nefnt til börn sín, teljast allir lífserfingjar hans rétthafar. Er þá sem váttryggingarféð hefði fallið þeim til arfs eftir váttryggingartaka og skiptist það þá á milli þeirra eftir reglum erfðaréttarins.

Samsvarandi gildir, ef hann hefur tilnefnt erfingja sína, og tekur það þá bæði til lögferfingja hans og þeirra, sem hann hefur arfleitt með erfðaskrá.

Loks eru í 5. mgr. ákvæði til skýringar á orðunum „nánustu vandamenn“.

Um 106. gr.

Þegar váttryggingartaki tilnefnir annan mann sem rétthafa í sinn stað, er ástæðan til þess jafnaðarlegast sú, að hann vill með þessum hætti hlynna að þeim, er hann tilnefnir. Hann vill láta hann njóta líftryggingarfjárins framfar öðrum, og ákvörðun hans um það efni er byggð á persónulegum ástæðum. Ef nú sá, sem tilnefndur var, andast á undan váttryggingartaka og váttryggingarfjárhæðin á að greiðast við lát váttryggingartaka eða síðar, þá er það eðlilegt, að ánöfnunin falli niður við lát hins tilnefnda manns. Líkur eru því taldar vera gegn því, að ákvörðunin sé gerð í þágu erfingja hans eða dánarbús, en að sjálfsögðu er það á valdi váttryggingartaka að mæla fyrir á annan veg.

Um 107. gr.

Þegar svo er um samið, að váttryggingarfjárhæðin skuli annaðhvort greidd við lát váttryggingartaka eða þegar hann hefur náð tilteknum aldri, t. d. þegar hann verður 60 ára, kemur váttryggingarfjárhæðin til útborgunar við það þessara tveggja tímamarka, er fyrr ber að höndum. Hafi váttryggingartaki þá tilnefnt annan mann sem rétthafa og komi váttryggingarfjárhæðin til útborgunar í lifanda lífi váttryggingartaka, virðist það líklegra, að hann hafi ætlað sjálfum sér hana fremur en hinum tilnefnda manni, og að hann hafi því aðeins ætlað hinum síðarnefnda féð, ef það yrði eigi greitt fyrr en eftir lát sitt. Þannig mundi þessu að jafnaði vera

varið í þeim algengu tilfellum, þar sem maður tryggir líf sitt í þágu konu sinnar, því aðaltilgangur slíkrar líftryggingar er þá sá að tryggja ekkjunni framfærslu eftir lát bóndans.

Um 108. gr.

Samkvæmt 2. mgr. 102. gr. getur váttryggingartaki hvenær sem er afturkallað ánöfnun sína, og samkvæmt 1. mgr. 108. gr. getur hann og ráðið einhliða yfir réttindum þeim, sem váttryggingarsamningurinn veitir. Þetta gildir þó ekki, þegar og að svo miklu leyti, sem hann hefur afsalað sér þessum rétti gagnvart hinum tilnefnda rétthafa. Ef svo er, þarf hann samþykki hans til slíkra ráðstafana.

Um 109. gr.

Tilgangur váttryggingartaka, er hann tilnefnir annan mann sem rétthafa í sinn stað, er jafnaðarlega sá, að hann skuli eiga þess kost að njóta góðs af váttryggingarfénu einmitt á þeim tíma, er váttryggingarathurðinn ber að höndum. Hætt er við, að tilgangi þessum yrði spillt, ef sá, sem tilnefndur er, gæti ráðstafað fyrir fram hinni væntanlegu kröfu sinni, t. d. framselt hana eða veðsett. Slíkir gerningar mundu og oft hafa vafasamt gildi, þykir rétt að koma í veg fyrir, að þess konar ráðstafanir séu gerðar með því að lýsa þær ógildar. Liggja að þessu svipaðar ástæður og að banni erfðalaganna nr. 42 23. maí 1949 gegn sölu eða veðsetningu arfs, er maður á í vændum.

Um 110. gr.

Svo getur verið ákveðið í líftryggingarsamningi, að váttryggingarfjárhæðin skuli eigi greidd fyrr en nokkrum tíma eftir lát váttryggingartaka, og þegar tryggingin er miðuð við líf annars manns, getur hæglega farið svo, að sá maður lifi lengur en váttryggingartaki. Í þessum tilfellum rís sú spurning, hver neytt geti réttinda váttryggingartaka, er trygginguna varða, eftir lát hans. Hafi hann þá eigi tilnefnt neinn annan mann sem rétthafa í sinn stað, hverfur þessi réttur, samkvæmt almennum reglum um erfðir, til erfingja hans eða dánarbús. En hafi hann hins vegar tilnefnt einhvern, er eðlilegast að láta þann mann öðlast þau réttindi, er samningurinn veitir váttryggingartaka, þegar við lát hans. Samkvæmt 2. mgr. 102. gr. erfirst réttur váttryggingartaka til að afturkalla ánöfnunina ekki, og hið sama hlýtur að gilda um rétt hans til annarra ráðstafana á ánöfnuninni, því ella gætu erfingjarnir, t. d. með veðsetningu skirteinis, skert eða gert að engu rétt þess manns, er tilnefndur var. En einhver verður að vera aðili réttinda þessara frá þeim tíma, er váttryggingartaki lézt, og fram til þess að greiða skal váttryggingarféð, og liggur þá næst að ætla hinum tilnefnda rétthafa þá aðild.

Um 111. gr.

Hér er gert ráð fyrir því, að aðilaskipti að líftryggingarskirteini geti orðið fyrir framsal, og eru þá áhrif framsalsins þau, sé eigi á annan veg samið, að framsalshafi öðlast öll þau réttindi gegn félaginu, sem samningurinn veitir. Þá fellur og niður réttur þess manns, sem váttryggingartaki hefur tilnefnt sem rétthafa í sinn stað, nema því aðeins að váttryggingartaki (framseljandinn) hafi afsalað sér rétti sínum til að afturkalla þá ráðstöfun sína.

Um 112. gr.

Hér ræðir um réttarstöðu aðila, er váttryggingartaki veðsetur kröfu sína og hefur tilnefnt annan mann sem rétthafa í sinn stað. Veðsetningin haggar þá eigi ánöfnuninni, en réttur veðhafa gengur fyrir rétti hins tilnefnda rétthafa, hafi váttryggingartaki ekki afsalað sér réttinum til afturköllunar ánefningarinnar. Gildir því annað um veðsetningu kröfunnar en um framsal hennar, sbr. 111. gr.

Í 2. mgr. eru gefnar tæmandi reglur um það, með hverjum hætti veðhafi getur leitað fullnustu í veði sínu. Á hann þar aðeins um tvær leiðir að velja, að leita fullnustu í endurkaupsverði váttryggingarinnar eða, hafi váttryggingarathurðurinn

gerzt, í váttryggingarfjárhæðinni. Hin venjulega fullnustuleið, að selja skírteinið við nauðungarsölu, er honum bönnuð. Sú leið mundi að visu sjaldan vera honum hagstæðari en hinar, því venjulega mundi eigi boðið hærra í skírteinið en endurkaupsverðinu nemur. En ef t. d. sá maður, sem váttryggingin er tengd við, lægi hættulega veikur, kynni svo að fara, að gróðavegur væri að kaupa skírteinið yfir endurkaupsverði, en ástæður virðast vera til þess að heimila eigi slík kaup.

Í 3. mgr. er ákveðið, að veðrétturinn skuli ekki taka til kröfu um uppbót (bonus), sem fellur í gjalddaga áður en veðhafinn leitar fullnustu. Er þetta í samræmi við það, sem gildir um vexti af skuldakröfum, sem veðsettar eru.

Um 113. gr.

Ákvæði greinarinnar eru í samræmi við almennar reglur um viðskiptabréf og fela ekki í sér nein afvik frá þeim.

Um 114. gr.

Ákvæði 114. gr. eru einnig í samræmi við almennar reglur um viðskiptabréf.

Um 115. gr.

Samkvæmt almennum reglum er handhöfn handhafabréfs nægilegt skilríki fyrir handhafann, og skuldarannum rétt og skylt að greiða honum án þess að hann þurfi að færa nokkrar sönnur á það, hversu hann er að bréfinu kominn. Frá reglu þessari er vikið í 1. mgr. og handhafanum gert að skyldu að leiða sönnur að heimild sinni til bréfsins.

Í 2. mgr. er ákveðið, að það eitt út af fyrir sig, að svo er fyrir mælt, að váttryggingarfjárhæðin skuli greidd handhafa skírteinisins, nægi eigi til þess, að svo sé metið, sem váttryggingartaki hafi tilnefnt handhafann sem rétthafa í sinn stað. Sá, sem skírteinið hefur í höndum, verður einnig í því tilfelli að færa sönnur á heimild sína.

Um 116. gr.

Greinin hefur það nýmæli að geyma, að réttur váttryggingartaka, hvort heldur er krafan um váttryggingarfjárhæðina, krafan um endurkaupsverð tryggingarinnar eða kröfur um uppbætur (bonus), eru undanþegnar aðför skuldheimtumanna hans. Sama gildir um rétt þess manns, er hann hefur tilnefnt sem rétthafa í sinn stað, og samkvæmt 2 mgr. suma þeirra manna, sem fengið hafa skírteinið framselt sér. Frá þessari reglu er þó að nokkru leyti vikið í 117. gr.

Hafi líftryggingarskírteinið hins vegar verið framselt, er skírteinið eins og hver annar fjármunur framsalshafans og sætir þá aðför skuldheimtumanna hans, eins og hver önnur eign hans, þó með þeim undantekningum, sem nefndar eru í 2. mgr. þ. e. ef framsalshafi er maki váttryggingartaka eða hann hefur fengið skírteinið endurgjaldslaut. Samkvæmt greininni gilda að þessu leyti ólíkar reglur um framsalshafa annars vegar og tilnefndan rétthafa hins vegar, og er því þörf á að aðgreina þessa tvo aðila glögglega. Aðgreiningin virðist þá í því fölgja, að sá löggerningur, sem aðeins veitir rétt til váttryggingarfjárhæðarinnar, sé talið ánöfnun réttarins, en víðtækari löggerningar metnir vera framsal á honum.

Um 117. gr.

Greinin ræðir um rétt þrotabús váttryggingartaka til að hagnýta sér váttryggingu, er þrotamaður hefur aflað, og kemur hún í stað 26. gr. 1. um gjaldþrotaskipti nr. 25 14. júní 1929. Samsvarandi reglur gilda og samkvæmt 2. mgr. 116. gr., þegar maður hefur eignast váttrygginguna endurgjaldslaut og síðan greitt félaginu iðgjöld, svo og þegar maki váttryggingartaka hefur öðlzt váttrygginguna gegn endurgjaldi.

Ákvæði greinarinnar eiga að tryggja það, að maður verji eigi fé sínu til að afla sér eða öðrum líftryggingar, ef sú ráðstöfun er skuldheimtumönnum hans til tjóns. Tekur þetta til þeirra váttryggingarsamninga einna, sem gerðir eru á 3 síðustu árum

fyrir gjaldþrotið, enda hafi váttryggingartaki varið meiru fé til váttryggingarinnar en samsvaraði efnahag hans, er hann innti þær greiðslur af hendi, og aðalreglan er sú, eins og í 26. gr. gjaldþrotaskiptalaganna, að búið getur neytt þess réttar, sem váttryggingartaki átti sjálfur, til endurgreiðslu frá félaginu. Þegar um iðgjaldafriðsars tryggingar er að ræða, mun þó endurgreiðsluréttur búsinns geta orðið nokkru viðtækari en samsvarandi réttur váttryggingartaka.

Lífeyristrygging.

Um 118. gr.

Grein hefur áður verið fyrir því gerð, sbr. innganginn að aths. við 102. gr., hver munur væri á höfuðstólstryggingum og lífeyristryggingum. Reglur þær, sem hér að framan hafa verið settar um höfuðstólstryggingu, gilda einnig um lífeyristryggingu eftir því sem við á, en þó með nokkrum afbrigðum, sem leiða af mismunandi gerð þessara váttrygginga. T. d. er venjulega ekki um neitt endurkaupsverð lífeyristrygginga að ræða.

Lífeyrisskírteini eru samkvæmt 118. gr. 1 mgr. viðskiptabréf jafnt og önnur líftryggingarskírteini. Vegna óvissu þeirrar, sem á því leikur, hve lengi lífeyrisgreiðslurnar verði greiddar, og þess, að hér er venjulega ekki um neitt endurkaupsverð að ræða, hefur þetta þó eigi mikla raunhæfa þýðingu. Að vissu leyti er og brotið í hág við almennar reglur um viðskiptabréf, að því er til lífeyrisskírteina tekur. Félagið þarf eigi, er það greiðir lífeyrisgreiðslurnar, að gæta sömu varúðar og mælt er fyrir um í 114. gr. Það leysist frá skyldu sinni, ef það greiðir lífeyrisgreiðslu í grandleysi þeim manni, sem talinn er vera lífeyrisþegi, enda þótt eigi hafi verið rituð á skírteinið athugasemd um, að greiðslan hafi átt sér stað. Í 2. mgr. er vikið frá formreglum þeim, er greinir í 103. gr. og gætt skal almennt, er váttryggingartaki tilnefnir annan mann sem rétt hafa í sinn stað.

IV. KAPÍTULI

Slysa- og sjúkratryggingar.

Slysa- og sjúkratrygging á það sameiginlegt með líftryggingum, að greiða ber tryggingarfjárhæðina, þegar váttryggingarathurðinn hefur að höndum borið, án tillits til þess, hvort meira eða minna fjártjón hefur af honum hlotizt. Skilur þetta atriði tryggingar þessar frá skaðatryggingum, og vegna þessa skyldleika þeirra við líftryggingar má um þær beita sumum sömu reglum og um líftryggingar gilda.

Eins og tekið er fram í 1. gr. gilda ákvæði laga þessara ekki um slysa- eða sjúkratryggingar samkvæmt lögum um almannatryggingar.

Um 119. gr.

Greinin svarar til 97. greinar.

Um 120. gr.

Til grundvallar ákvæðum greinarinnar liggur svipuð hugsun og til grundvallar 89. og 91. gr. Sýkist váttryggður eða slasist á váttryggingartímabilinu, hefur váttryggingarathurðurinn gerzt á þeim tíma, og félagið ábyrgist þá líka þær afleiðingar, sem af sjúkdóminum eða slysinu kunna að stafa eftir lok váttryggingartímabilsins. En með því að félagið ábyrgist aðeins sjúkleika váttryggðs, verður hann að hafa sýkzt á váttryggingartímabilinu. Það er ekki nóg, að hann hafi t. d. smitazt á váttryggingartímabilinu, ef sjúkleikinn hefur eigi brotizt út fyrr en að því loknu.

Um 121. gr.

Ákvæði greinar þessarar svara til ákvæðanna í 45.--50. gr., um skaðatryggingar, og ákvæða 99. gr., um líftryggingar, þótt nokkur efnismunur sé milli þeirra, sem eigi sýnist þó ástæða til að rekja í einstökum atriðum.

Um 122. gr.

Í 102—106. gr. ræðir um tilnefningu annars manns sem réttihafa í stað váttryggingartaka. Eiga ákvæði þessi jafnvel við um slysa- og sjúkratryggingar sem um líftryggingar.

Um 123. gr.

Greinin svarar til 1. mgr. 117. gr. um líftryggingar. Réttur váttryggðs gegn félaginu er varinn jafnt gegn skuldheimtumönnum hans sjálfs sem skuldheimtumönnum váttryggingartaka, og á það bæði við um einstaka skuldheimtumenn, er leita fjárnáms hjá þeim, sem um þrotabú þeirra.

Um 124. gr.

Greinin svarar að mestu leyti til ákvæða 51. og 52. gr., um skaðatryggingu. Þó er sá munur á, að 124. gr. tekur aðeins til stórkostlegs gáleysis, en 51. gr. til alls gáleysis, einnig þess, sem ekki verður talið stórkostlegt.

V. KAPÍTULI

Gildistöku- og bráðabirgðaákvæði.

Um 125. gr.

Rétt þykir að láta nokkuð riflegan tíma líða frá staðfestingu laganna til gildistöku þeirra, svo að váttryggingarfélagunum gefist ráðrúm til að breyta váttryggingarskilmálum sínum til samræmis þau þau.

Um 126. gr.

Að jafnaði hafa lög ekki gildi aftur í tímann, þ. e. þeim verður ekki beitt um atvik, sem gerzt hafa áður en þau tóku gildi. Í 126. gr. og greinum, sem hér fara á eftir eru nokkrar undantekningar frá þeirri reglu gerðar. Um váttryggingarsamninga, sem félagið má segja upp og gerðir voru áður en lögín tóku gildi, gilda hin nýju lög frá fyrsta degi, eftir að félagið hefði getað slitið þeim með umsömdum fyrirvara, eða samningurinn hefði endurnýjast samkvæmt 84. gr.

Um 127. gr.

Þarfnast ekki skýringa að öðru leyti en því, að hafi þrotabúsmeðferð á búi félagsins hafizt áður en lögín tóku gildi, þá hefur það, að skiptunum er haldið áfram, eftir gildistöku laganna, það ekki í för með sér, að ákvæðum þeim, er í gr. getur, verði beitt. Váttryggingartaki mundi og eiga rétt á að rifta samningnum vegna fjárþrota félagsins, samkvæmt 2. mgr. 26. gr., þótt sönnur væru á það færðar, að félagið hefði verið komið í fjárþrot áður en lögín tóku gildi, ef það enn væri fjárþrota, er riftunar er krafizt.

Um 128. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Um 129. gr.

Samkvæmt grein þessari hefur 34. gr. áhrif aftur í tímann um alla þá skilmála, sem varða ábyrgð félagsins á váttryggingarathurðinum, en hins vegar ekki um önnur atriði váttryggingarsamningsins, er ógild kynnu að vera samkvæmt 34. gr.

Um 130. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Um 131. gr.

Samkvæmt greininni eru skirteini, sem út eru gefin eða framseld handhafa áður en lögín tóku gildi, næg skilríki fyrir þann, sem krefst greiðslu váttryggingarfjárhæðarinnar.

Um 132. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Um 133. gr.

Í nokkrum lagaboðum, er váttryggingar varða, eru einstöku ákvæði, sem fremur ættu heima í váttryggingarskilmálum hlutaðeigandi félaga en í lögum, og er lagt til, að þau séu felld niður.